

Aanbevelingen gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid

Herziene versie oktober 2008

Colofon

Samenstelling: drs. Henny Greven (beleidsmedewerker gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid)
Juridisch advies: mr. Léon Ripmeester (juridisch beleidsmedewerker)

Eindredactie: Jan Dobbe
Productie: MultiCopy Den Haag

Met dank aan collega's op het Verenigingsbureau en van diverse afdelingen voor de waardevolle op- en aanmerkingen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze nota.

© 2008, **Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren**
Postbus 85980
2508 CR Den Haag

Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren.

Voorwoord

De Dierenbescherming komt op voor de belangen van alle dieren. Wij proberen dit onder andere te doen door het dierenwelzijnsbeleid op diverse niveaus te beïnvloeden. We richten onze inspanningen daarbij niet alleen op de Europese en nationale overheden, maar ook op provincies en gemeenten. Over deze laatste doelgroep gaat het in deze nota.

Dierenwelzijn is een thema dat veel mensen aanspreekt. Dat merken wij als Dierenbescherming dagelijks. Veel mensen willen iets doen voor dieren, bijvoorbeeld omdat zij in aanraking komen met dierenleed in de gemeente waar ze wonen. Zwerfdieren, verkeersslachtoffers, circussen die dieren exploiteren, jacht, het zijn allemaal onderwerpen die de burger raken. Het is dan ook belangrijk dat gemeenten een structureel dierenwelzijnsbeleid voeren. Tal van besluiten en handelingen van de gemeente hebben immers, direct of indirect, invloed op het welzijn van dieren. Tevens vragen veel dierenwelzijnsproblemen juist om een lokale aanpak.

Sinds de eerste versie van deze nota Gemeentelijk Dierenwelzijnsbeleid (2004) is relevante wet- en regelgeving gewijzigd en/of tot stand gekomen. Daarom komen wij nu met deze herziene editie, waarvan ik hoop dat hij gemeenten en dierenbeschermers wederom inspireert om gezamenlijk een optimale bescherming voor dieren te bewerkstelligen. De afgelopen jaren heeft een groot aantal gemeenten op basis van deze nota beleid gemaakt. Ook komen er meer en meer wethouders die dierenwelzijn specifiek in hun portefeuille hebben. Als Dierenbescherming zijn we zeer verheugd over deze ontwikkeling. Wij hopen dat veel gemeenten zullen volgen!

Bij deze nota bieden we u tevens ondersteuning aan van de Dierenbescherming. Hebt u vragen, neem dan gerust contact op met het Verenigingsbureau in Den Haag of met een lokale afdeling van de Dierenbescherming bij u in de regio.

Frank Dales
Algemeen directeur

1. INLEIDING.....	9
1.1 Doel	9
1.2 Opbouw	9
2 GEZELSCHAPSDIEREN.....	11
2.1 Opvang van gezelschapsdieren.....	11
2.1.1 Honden en katten.....	11
2.1.2 Kleine huisdieren en exotische dieren	11
2.1.3 Opvang.....	11
2.1.4 Rol van de gemeente	11
2.2 Destructie dode gezelschapsdieren	13
2.3 Hondenbeleid.....	14
2.3.1 Rol van de gemeente	14
2.4 Dierenwinkels.....	17
2.5 Houden van ongeschikte dieren	18
2.5.1 Rol van de gemeente	18
2.6 Ouderen en hun huisdier	18
2.6.1 Rol van de gemeente	19
2.7 Hobbydieren.....	19
2.8 Rol van de gemeente	19
2.8.1 Schuilstallenbeleid	19
2.8.2 Uitgangspunten voor diervriendelijk beleid.....	20
2.9 Gezelschap hobbydieren.....	20
2.10 Kinder- en stadsboerderijen en hertenkampen.....	20
2.10.1 Rol van de gemeente	20
3 GEBRUIK VAN DIEREN VOOR VERMAAK	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD)	23
3.3 Rol van de gemeente	23
3.3.1 Motief openbare orde en veiligheid	23
3.3.2 Motief dierenwelzijn.....	24
3.3.3 Beleidsopvatting.....	25
3.4 “Volksvermaak” en promotie-activiteiten	25
3.4.1 Sierduiven.....	25
3.4.2 Levende kerststallen	25
3.4.3 Circussen.....	26
4 DIEREN IN NOOD	27
4.1 Dierenambulances	27
4.1.1 Rol van de gemeente	27
4.2 Cursus Dieren-EHBO	28
4.2.1 Rol van de gemeente	28
4.3 Gemeentelijk Rampenplan en rampenbeheersingsplan	28
4.3.1 Rol van de gemeente	28
5 LANDBOUWHUISDIEREN	31
5.1 Inleiding	31
5.1.1 Verborgen bio-industrie	31
5.1.2 Pelsdierenfokkerij.....	31
5.1.3 Aquacultuur.....	31
5.2 Rol van de gemeente	31
5.3 Rol Dierenbescherming	31
5.3.1 Politieke beïnvloeding	32
5.3.2 Juridische procedures	32
5.3.3 Rol van de gemeente	32
5.3.4 Reconstructiebeleid.....	33
5.3.5 Vee- en paardenmarkten.....	33
5.3.6 Stimuleren van scharrel- en biologische productie en consumptie.....	34

6	PROEFDIEREN.....	35
6.1	Rol van de gemeente	35
7	IN HET WILD LEVENDE DIEREN: JACHT, BEHEER EN OVERLAST.....	37
7.1	Jacht, beheer en schadebestrijding	37
7.2	Jacht	37
7.2.1	Uitzonderingsgebieden.....	37
7.2.2	Argumenten tegen de plezierjacht	37
7.2.3	Rol van de gemeente	38
7.3	Beheer en schadebestrijding	38
7.3.1	Flora- en faunawet	38
7.3.2	Natuurbeschermingswet 1998	38
7.3.3	Vrijstellingen, ontheffingen en vergunningen.....	38
7.3.4	Beheerargument	39
7.3.5	Argument schadebestrijding	39
7.3.6	Alternatieven.....	39
7.4	Hengelen	39
7.5	Wet- en regelgeving	40
7.6	Rol van de gemeente	41
7.6.1	Vis-evenementen	41
7.7	Overlastgevende dieren	41
7.7.1	Rol van de gemeente	41
7.7.2	(Water)vogels.....	42
7.8	Stadsduiven	43
7.8.1	Schadelijk genoemde dieren ('plaagdieren')	43
7.8.2	Verwilderde exoten	44
7.8.3	Rol van de gemeente	44
7.8.4	Verwilderde katten	45
7.8.5	Rol van de gemeente	45
8	IN HET WILD LEVENDE DIEREN – RUIMTELIJKE INGREPEN	47
8.1	Inleiding	47
8.2	Wet- en regelgeving	47
8.2.1	Beschermde leefomgeving.....	48
8.3	Rol van de gemeente	48
8.3.1	Bevordering van het dierenwelzijn in bestemmingsplannen	49
8.3.2	De kapvergunning	49
8.3.3	Verkeersmaatregelen om dieren te beschermen.....	49
8.3.4	Baggeren	50
8.3.5	Beheer van het openbaar groen	51
8.3.6	Het bevorderen van de natuurontwikkeling	51
8.3.7	Ecologische infrastructuur	52
DEEL 2.....	53	
9	DIERENWELZIJSBELEID OP NATIONAAL NIVEAU	55
9.1	Inleiding	55
9.2	De Gezondheids- en welzijnswet voor dieren.....	55
9.3	Honden- en kattenbesluit 1999 (HKB'99).....	56
9.3.1	Dierziekten.....	56
9.3.2	Agressieve dieren	56
9.4	Het wetsvoorstel Wet dieren.....	56
9.5	De Flora- en faunawet	57
9.6	Algemene verbodsbepalingen	57
9.7	Bescherming van leefgebieden.....	57
9.8	Zorgplichtbepaling	58
9.9	Wet op de dierproeven	58
9.10	Europese Richtlijnen	58
9.11	De Natuurbeschermingswet 1998.....	58
9.11.1	Natura 2000-netwerk.....	59

9.11.2	Vergunningen.....	60
9.12	Ruimtelijk beleid.....	60
9.12.1	Wet ruimtelijke ordening.....	60
9.12.2	Structuurvisie.....	60
9.12.3	Bestemmingsplan.....	60
9.12.4	Beheersverordening.....	61
9.12.5	Projectbesluit.....	61
9.13	Omgevingsvergunning.....	61
LITERATUUR.....		63

1. INLEIDING

In een gemeente, stad of dorp, bevinden zich tal van dieren. De inwoners houden zeer uiteenlopende gezelschapsdieren, zoals honden en katten, maar ook exotische vogels of reptielen. In het buitengebied en op enkele plaatsen binnen de bebouwde kom bevinden zich landbouwhuisdieren zoals varkens en koeien. En in bijvoorbeeld een laboratorium van een bedrijf of ziekenhuis bevinden zich proefdieren. De grootste groep dieren, ook in stedelijke gemeenten, wordt gevormd door in het wild levende dieren.

Tegenover al deze dieren hebben wij als mens verplichtingen. Wij hebben zelfs een extra zorgplicht, omdat dieren in een dorp of stad in hoge mate van de mens afhankelijk zijn. Dieren horen bij de samenleving. Een gemeente zonder dieren zou aanzienlijk inboeten aan levendigheid, waarde en veelzijdigheid. Dieren verdienen dan ook onze zorg en aandacht, en daar is iedereen het over eens, welke levensovertuiging men ook aanhangt. Dit geldt zowel voor huisdieren als voor in het wild levende dieren. Veel besluiten en handelingen van de gemeente zijn van invloed op het welzijn van dieren, zowel de gehouden dieren als dieren in het wild.

1.1 Doel

Het doel van deze nota is het informeren van afdelingen van de Dierenbescherming over diverse onderwerpen die zij kunnen aandragen bij de gemeente voor een beter gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid. Ook kunnen gemeenten gebruik maken van de nota als basis voor het opstellen van een eigen beleidsnota voor gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid.

1.2 Opbouw

De nota met aanbevelingen bestaat uit twee delen:

Deel 1: Mogelijkheden van de gemeente

In het eerste deel wordt per onderwerp ingegaan op dierenwelzijnsproblemen waarmee dieren en inwoners van gemeenten te maken kunnen krijgen. Daarbij worden de mogelijkheden geschetst die gemeenten hebben om een bijdrage te leveren aan een beter dierenwelzijn. Hierbij worden zowel mogelijkheden op basis wet- en regelgeving besproken als niet-juridische mogelijkheden.

Deel 2: Wet- en regelgeving

Om het gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid in een breder kader te plaatsen wordt in het tweede deel een korte beschrijving gegeven van de nationale wet- en regelgeving die relevant is voor dierenwelzijn.

De belangrijkste landelijke wetgeving op het gebied van dierenwelzijn wordt gevormd door:

- Gezondheids en welzijnswet voor dieren (GWWD)
- Flora- en faunawet (Ffw)
- Wet op de dierproeven (Wod)
- Natuurbeschermingswet 1998

In deze nota zal niet uitgebreid worden ingegaan op taken en mogelijkheden op provinciaal niveau. Naast deze nota is de nota 'Provinciaal dierenwelzijnsbeleid' verschenen. In die nota wordt ingegaan op hetgeen provincies kunnen doen om een goed dierenwelzijn te bevorderen.

Verder is er een leidraad verschenen voor afdelingen van de Dierenbescherming, waarin duidelijke handvatten worden aangereikt om gemeenten te benaderen. Ingegaan wordt op de bestuurlijke en ambtelijke organisatie van gemeenten, hun taken en bevoegdheden op het gebied van dierenwelzijn en inspraakprocedures (Handleiding voor het benaderen van de gemeente inzake gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid, 2008).

2 GEZELSCHAPSDIEREN

In Nederland worden ongeveer 20 miljoen dieren uit liefhebberij gehouden. Tot deze gezelschapsdieren worden onder andere honden, katten, cavia's, konijnen, vogels, reptielen, amfibieën en vissen gerekend, maar ook hobbymatig gehouden landbouwhuisdieren zoals schapen, geiten, paarden en kippen. Veel gezelschapsdieren belanden in het asiel of andere opvang. Denk aan zwervende, in beslag genomen, mishandelde of verwaarloosde dieren. Ook als eigenaren om diverse redenen niet langer in staat zijn om voor hun dier te zorgen, komen deze dieren meestal in een opvang terecht.

2.1 Opvang van gezelschapsdieren

2.1.1 Honden en katten

In totaal worden er in ons land 3,6 miljoen katten en bijna 1,8 miljoen honden gehouden. De circa honderd asielen vangen jaarlijks ruim 25.000 honden en 50.000 katten op. Nog steeds worden er dus meer katten dan honden opgevangen: voor elke hond komen er twee katten in het asiel terecht. De opvang in een asiel is tijdelijk. Het percentage honden dat teruggaat naar de eigenaar is groot: 72 procent. Bij de katten is dat slechts 13 procent. Het feit dat relatief veel meer honden dan katten een identificatie (chip of tatoeage) hebben en geregistreerd staan bij een databank, is vermoedelijk de oorzaak van het grote verschil tussen deze percentages. Voor honden en katten die niet teruggaan naar de eigenaar zoeken de asielen een nieuwe baas.

2.1.2 Kleine huisdieren en exotische dieren

In Nederland alleen al worden er ongeveer 600.000 kleine knaagdieren en 600.000 konijnen als huisdier gehouden.

Nederland telt helaas steeds meer exotische huisdieren. De handel in deze dieren is omvangrijk. Bij tropische vissen ligt het importaantal rond de 40 miljoen per jaar. Het aantal reptielen/amfibieën ligt rond de 130.000 per jaar, waarvan circa 100.000 schildpadden.

Hoe gemakkelijk de aanschaf is van exotische dieren, zo problematisch is hun verzorging. De dieren leven hier in een ander (kouder) klimaat, vaak met een gebrek aan leefruimte. Veel exotische dieren overleven mede daardoor de Nederlandse huiskamer niet. De dieren die het wel overleven, krijgen het alsnog zwaar te verduren: papegaaien vereenzamen bijvoorbeeld en pikken zichzelf kaal van de stress, schildpadden hebben vaak ernstig te lijden onder een chronisch gebrek aan ruimte. Dit leidt er vaak toe dat ook deze dieren uiteindelijk op straat of in sloten worden gevonden, waar ze worden afgedankt. Denk aan roodwangschildpadden. Ook kan het zijn dat eigenaren afstand willen doen omdat deze dieren moeilijk of niet te houden zijn.

2.1.3 Opvang

Voor kleine huisdieren en exoten bestaat gespecialiseerde opvang. In sommige gemeenten verzorgen de opvangcentra voor honden en katten ook de opvang van andere dieren zoals schildpadden, konijnen of knaagdieren. Daarnaast zijn er ook specifieke opvangcentra voor groepen dieren zoals knaagdieren, konijnen en exoten. Deze opvangcentra zijn vaak in particuliere handen. Geld van de overheid krijgen zij niet. Ze moeten het doen met donaties van sympathisanten en donateurs. Het werk in de centra wordt goeddeels gedaan door vrijwilligers. De Dierenbescherming ondersteunt het werk van diverse opvangcentra, onder meer met financiële bijdragen.

2.1.4 Rol van de gemeente

a. Opvangplicht

Gevonden dieren, die een eigenaar hebben (gehad), vallen volgens het Burgerlijk Wetboek (boek 5 art.8 lid 3) onder de verantwoordelijkheid van de gemeente. Een vinder van een zwerfdier is verplicht hiervan zo snel mogelijk aangifte te doen bij de gemeente. De vinder kan ervoor kiezen het dier vervolgens zelf te verzorgen. Het kan dan binnen een jaar zonder meer door de rechtmatige eigenaar worden opgeëist. Echter, logischer en passender is het om het dier in

bewaring te geven via de gemeente. Dan zal op het dier de hiervoor speciaal in het leven geroepen regeling over gevonden dieren in het Burgerlijk Wetboek worden toegepast. Op grond daarvan is de gemeente verplicht een gevonden dier minimaal twee weken te bewaren en te verzorgen, behoudens zwaarwegende redenen om hiervan af te wijken. Deze twee weken geven de eigenaar de kans het dier terug te halen. Als de eigenaar zich niet binnen twee weken meldt, is de gemeente bevoegd het dier aan een ander te verkopen of te geven. In de praktijk betekent dit dat de gemeente de dieren officieel overdraagt aan het asiel waar de dieren verblijven. De opvangplicht van de gemeente is niet beperkt tot honden en katten. Het gaat om alle gevonden dieren die vermoedelijk ergens nog een eigenaar hebben. Het kan dus ook gaan om een konijn of schildpad die is ontsnapt.

b. Voorlichting

Het is voor de gemeente financieel gezien van belang dat gevonden dieren zo snel mogelijk teruggaan naar de eigenaar. De gemeente kan daarom voorlichting geven over dit onderwerp in de gemeentegids of op haar internetpagina. Belangrijke informatie is dat de eigenaar zowel aangifte kan doen bij de politie als melding kan maken bij een centraal meld- en registratiepunt. Denk aan de plaatselijke Dierenbescherming en/of Stichting Amivedi¹. Zeker als een dier een identificatie heeft (chip, tatoeage, halsband met naam en adres etc.) is de kans groot dat de eigenaar zijn verloren dier terugkrijgt. Als de eigenaar zich binnen twee weken meldt, zal hij zijn huisdier weer mee kunnen nemen. Hij moet dan wel de kosten van verzorging en opvang vergoeden. Identificatie van honden middels een chip is per 2011 landelijk verplicht.

Gratis chip voor uw kat

Van 12 februari tot en met 9 maart kunt u uw kat tijdens een consult bij de dierenarts gratis laten chippen. Deze chipactie is een initiatief van de Dierenbescherming afdeling Zuid Oost Drenthe en wordt mede gefinancierd door de gemeente. Een chip is voorzien van een uniek identificatienummer waarmee uw kat herkend kan worden. Met behulp van een chip kunnen gevonden dieren sneller terug naar hun eigenaar. Alle dierenartsen in de gemeente Emmen doen mee aan de chipactie.

Bron: www.emmen.nl

¹ (Stichting voor gevonden en vermiste huisdieren, www.amivedi.nl).

Aanbeveling 1:

De gemeente geeft in haar gemeentegids en op haar internetpagina tips hoe te handelen bij een weggelopen huisdier en plaatst daarbij het telefoonnummer van de plaatselijke afdeling van de Dierenbescherming of andere meldpunten voor vermiste huisdieren.

Aanbeveling 2:

De gemeente draagt bij aan financiering van een chipactie van de Dierenbescherming.

c. Financiële steun

In de praktijk beschikt een gemeente niet zelf over eigen opvangmogelijkheden. Daarom sluit men vaak een contract af met asielen en/of opvangcentra (soms van de Dierenbescherming). Het asiel neemt de opvang van het gevonden dier op zich en de gemeente betaalt hiervoor een redelijke vergoeding. 'Redelijk' is een evenredige vergoeding voor de structurele kosten die het asiel maakt om de opvang van dieren 365 dagen per jaar te kunnen garanderen (adequate huisvesting en verzorging van de dieren). Het asiel probeert de eigenaar van gevonden dieren te achterhalen, dan wel een nieuwe eigenaar te vinden.

Daarnaast speelt een asiel ook een belangrijke preventieve rol bij zwervedierenproblematiek. Mensen die afstand willen doen van hun dier, bijvoorbeeld in verband met allergie of verkeerde verwachtingen bij de koop van het dier, kunnen het naar een asiel brengen. Een asiel zal er vervolgens alles aan doen om voor dit zogenaamde afstandsdiertje een nieuwe eigenaar te vinden. Hierdoor wordt voorkomen dat mensen hun dier in het bos aan een boom achterlaten en levert het asiel een bijdrage aan het voorkomen van een (te grote) zwervedierenpopulatie die voor veel overlast in een gemeente kan zorgen (zie voor deze problematiek paragraaf 7.8.4).

De Dierenbescherming heeft op verzoek van asielen en gemeenten een *rekenmodel* ontwikkeld. Dit rekenmodel is een model waarin alle door het asiel te maken kosten voor de opvang van zwervedieren (beperkt tot honden en katten) gedurende de eerste twee weken zichtbaar gemaakt kunnen worden. In het model wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten kosten, namelijk:

- capaciteitskosten: kosten die altijd gemaakt moeten worden vanwege het beschikbaar hebben van opvangcapaciteit, en

- verzorgingskosten: kosten die rechtstreeks toe te rekenen zijn aan het opgevangen dier.

Het model houdt alleen rekening met de kosten die gedurende de eerste veertien dagen (wettelijke bewaartermijn) worden gemaakt. Naast de vergoeding voor deze wettelijke bewaartermijn betalen veel gemeenten extra bedragen.

Voorbeelden daarvan zijn:

1. extra vergoedingen voor zwerfdieren (omdat het meestal langer dan 2 weken duurt voordat ze herplaatst kunnen worden),
2. vergoedingen voor afstandsdieren (potentiële zwerfdieren),
3. vergoedingen voor neutralisatie (castratie of sterilisatie) van katten,
4. vergoedingen bij bouw en/of verbouw.

Aanbeveling 3:

Er worden afspraken gemaakt tussen de gemeente en een asiel voor honden, katten en overige dieren, waarbij het asiel de opvang van het gevonden dier op zich neemt en de gemeente hiervoor een redelijke vergoeding betaalt.

d. Faciliteren en promoten

Behalve met financiële vergoedingen kunnen gemeenten ook op andere manieren dierenopvang steunen, bijvoorbeeld door een locatie ter beschikking te stellen. In sommige gemeenten speelt dat de huisvesting van het asiel zodanig is dat renovatie dringend noodzakelijk is. Aangezien een goed opvangadres ook in het belang van de gemeente is, is het wenselijk dat de gemeente in de renovatiekosten bijdraagt. Tot slot kan de gemeente de bekendheid van de opvangcentra vergroten, bijvoorbeeld door bij het informatiepakket aan nieuwe inwoners van de gemeente, een informatiefolder over de dierenopvangcentra te voegen. Ook is het mogelijk een hoofdstuk over dierenwelzijn en -opvang op te nemen in de (digitale) gemeentegids.

Aanbeveling 4:

De gemeente maakt afspraken met een asiel voor honden, katten en overige dieren over een locatie of een eventuele bijdrage voor renovatiekosten van een dierenopvangcentrum.

2.2 Destructie dode gezelschapsdieren

Per 1 januari 2008 is de Destructiewet komen te vervallen en is een regeling hierover opgenomen in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren² (GWWD). In de GWWD is geregeld dat ten aanzien van kadavers van gezelschapsdieren bij een gemeentelijke verordening, de zogeheten destructieverordening, regels moeten worden vastgesteld.

In deze verordening moeten één of meer verzamelplaatsen worden aangewezen waar kadavers van gezelschapsdieren in ontvangst worden genomen. Dit kan zijn een gemeentelijke werf, waar zich dan een koeling bevindt voor het verzamelen van dode honden en dode katten. Het is belangrijk dat de dieren op deze gemeentelijke opslagplaats(en) worden gecontroleerd op een chip en dat ze minimaal twee weken worden bewaard. Eigenaren die hun dier kwijt zijn hebben dan immers twee weken de tijd om hun dier terug te vinden.

Het gemeentebestuur kan ook de vaak bestaande praktijk handhaven om dierenambulances aan te wijzen als instantie die voor het verzamelen bevoegd is. De taken die in dit verband bij een dierenambulance kunnen worden neergelegd zijn: verwijdering uit openbare ruimte, vervoer, tijdelijke opslag, het aanbieden ter destructie, het opsporen van eigenaren en registratie. De gemeente betaalt de dierenambulance voor het uitvoeren van deze taak.

De dode dieren worden door de dierenambulance gecontroleerd op een chip, zodat de eigenaar op de hoogte kan worden gebracht. Ook maken de meeste dierenambulances een foto en een korte beschrijving van het dier dat ze hebben opgehaald en geven dit door aan de Stichting Amivedi. Op deze manier kan een eigenaar zijn of haar dier terugvinden.

Aanbeveling 5:

De gemeente maakt afspraken met de Dierenbescherming of dierenambulance over het verwijderen van dode gezelschapsdieren uit de openbare ruimte, alsmede over het vervoer, de tijdelijke opslag (minimaal 2 weken) en het aanbieden ter destructie van deze dieren. Daarnaast worden afspraken

² Wet van 24 september 1992, houdende vaststelling van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren

gemaakt over het opsporen van eigenaren en de registratie van de opgehaalde dieren.

2.3 Hondenbeleid

In de Nederlandse samenleving hebben honden een belangrijke rol. Het ontwikkelen van beleid ten aanzien van honden is onontkoombaar, gezien het feit dat er in Nederland bijna 1,8 miljoen honden leven. Het is belangrijk dat hondeneigenaren en hun medeburgers zonder ergernissen en overlast kunnen samenleven. Hondenpoep staat nog steeds hoog op de lijst van irritaties die in gemeenten voorkomen. De overlast door hondenpoep is niet primair een dierenwelzijnsprobleem. De maatregelen ertegen raken echter wel het welzijn van honden. Dit geldt vooral voor aanlijngesloten voor de gehele bebouwde kom met uitzondering van bepaalde uitrengesloten. Een goed en succesvol hondenbeleid probeert de overlast te bestrijden door goede voorzieningen te treffen in de openbare ruimte, rekening houdend met het welzijn van de honden. Daarnaast neemt voorlichting een belangrijke plaats in.

2.3.1 Rol van de gemeente

In veel gemeenten zijn er al regels waar hondeneigenaren zich aan moeten houden. Er zijn echter grote verschillen tussen de diverse gemeenten. Om te komen tot een hondenbeleid dat bevredigend is voor alle inwoners van de gemeente, is het goed het bestaande beleid nog eens tegen het licht te houden.

Hieronder worden onderdelen van een effectief hondenbeleid beschreven, zoals de besteding van hondenbelasting, de regelingen die zijn opgenomen in de APV, controle en handhaving van het beleid en faciliteiten die de gemeente beschikbaar stelt.

De Dierenbescherming vindt het belangrijk dat gemeenten bij het maken van hondenbeleid gebruik maken van expertise van de Dierenbescherming en van hondenbezitters. Om draagvlak te verkrijgen is het verstandig ook bewoners(organisaties) bij het beleidsproces te betrekken. In goed overleg en in nauwe samenspraak met deze partijen kan men komen tot een goed hondenbeleid dat bijdraagt aan dierenwelzijn.

Aanbeveling 6:

De gemeente maakt, in overleg met de Dierenbescherming en inwoners van de gemeente, hondenbeleid dat acceptabel is

voor alle inwoners en dat bijdraagt aan het welzijn van honden.

a) Hondenbelasting

Iedere gemeente heeft het wettelijke recht hondenbelasting te heffen³, maar niet elke gemeente doet dat ook. De gemeente kan deze inkomsten geheel ten goede laten komen aan het hondenbeleid (bijv. de gemeente Dordrecht), maar is dit niet verplicht. Ze kan er ook voor kiezen de inkomsten (gedeeltelijk) voor algemene middelen te gebruiken.

De Dierenbescherming bepleit het leggen van een relatie tussen hondenbelasting en de inzet van financiële middelen. Zo kunnen met de opbrengst van de hondenbelasting voorzieningen voor honden en het bestrijden of opruimen van hondenpoep worden bekostigd. Denk aan openbare hondentoiletten en het aanleggen van uitrengesloten en speelvelden voor honden.

De Gemeentewet noemt geen vrijstellingen speciaal voor de hondenbelasting. Gemeenten kunnen wel zelf vrijstellingen invoeren voor bepaalde groepen. De Dierenbescherming vindt dat deze vrijstellingen zeker moeten gelden voor honden die in een asiel verblijven. Als de hond gedurende het heffingstijdvak overlijdt, of als de houder zijn hond op een andere manier kwijtraakt, kan hij meestal naar evenredigheid ontheffing van het belastingbedrag krijgen. Hetzelfde geldt als iemand in de loop van het jaar verhuist naar een adres buiten de gemeente. Een en ander moet in de gemeentelijke belastingverordening zijn geregeld.

Honden houden hun eigen broek op

De hondenbelasting wordt in Dordrecht hondgericht besteed. Aan voorlichting over de spelregels en handhaving bijvoorbeeld. Maar vooral aan het aanleggen en onderhouden van voorzieningen voor honden, zoals speciale speelveldjes, uitlaatgebieden en hondentoiletten.

Bron: <http://cms.dordrecht.nl>

Aanbeveling 7:

Hondenbelasting wordt alleen besteed aan maatregelen voor honden zoals voldoende uitrengesloten en speelvelden, voorzieningen

³ Gemeentewet, artikel 226

voor het bestrijden of opruimen van hondenpoep en voorlichtingsmateriaal. Daarbij geeft de gemeente een vrijstelling voor het betalen van hondenbelasting voor honden die in een asiel verblijven.

b) Hondenbeleid in de APV

De gemeente kan regels uit het hondenbeleid in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) opnemen. In de model-APV van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG⁴) zijn bepalingen opgenomen over verontreiniging door honden en gevaarlijke honden. De bepalingen in de model-APV met betrekking tot honden zijn:

- toegangsverbod op kinderspeelplaatsen en speelweides of op andere door het college aangewezen plaatsen die voor het publiek toegankelijk zijn;
- verbod op het achterlaten van hondenpoep op trottoirs, kinderspeelplaatsen, speelweides en dergelijke en op andere door het college aangewezen plaatsen;
- aanlijngebod binnen de bebouwde kom;
- verplichting tot het dragen van een halsband of een ander identificatiekenmerk wanneer de hond op de openbare weg loopt;
- verplichting tot kort aanlijnen, al dan niet in combinatie met een muilkorf als het college dit in verband met het gedrag van de hond noodzakelijk vindt.

De ene gemeente heeft de plichten, geboden en verboden met betrekking tot honden wel opgenomen in haar APV en de andere gemeente niet. Ook de toepassing van deze bepalingen is verschillend per gemeente. Zo heeft de ene gemeente meer openbare ruimtes waar een toegangsverbod of een aanlijnverplichting geldt, dan de andere gemeente. Hieronder wordt ingegaan op de diverse plichten, geboden en verboden.

- **Toegangsverbod**
In bepaalde voor publiek toegankelijke gebieden zijn honden niet toegestaan. Deze verboden gelden vaak voor gebieden met weinig groenvoorziening, sportvelden of winkelcentra. In de meeste Nederlandse gemeenten zijn honden ook niet toegestaan op kinderspeelplaatsen.

Bij het aanwijzen van de verboden gebieden moet de gemeente wel rekening houden met hondenbezitters die in dergelijk 'verboden' gebied wonen. In de gemeente Groningen hebben deze hondenbezitters een ontheffing gekregen. Zij mogen daarom toch met hun hond door het verboden gebied lopen, in dit geval winkelstraten. De hond moet dan zijn aangelijnd en als hij toch "per ongeluk" zijn behoefte doet, is de eigenaar verplicht dit op te ruimen.

Het toepassen van toegangsverboden moet verder worden afgestemd op de locaties en behoeften van de betrokkenen. In een stad(deel) met veel groenvoorziening en ruimte is de situatie anders dan in een binnenstad zonder groenvoorziening. Het is altijd belangrijk dat alternatieven in de buurt worden aangeboden voor het uitlaten van honden. Als hondeneigenaren een goede uitlaatruiimte in de buurt hebben, zal het begrip voor een toegangsverbod meer draagvlak hebben en beter worden nageleefd. Daarbij moeten honden de mogelijkheid hebben om uit te kunnen rennen.

- **Opruimplicht**
Op locaties waar veel mensen komen en waar weinig groen is, bijvoorbeeld een winkelcentrum of plaatsen die worden gebuikt om te sporten of te spelen, kan een opruimplicht worden gehanteerd. Het is daarnaast aan te bevelen om alternatieven te bieden in de buurt, bijvoorbeeld door uitlaatroutes of uitlaatplaatsen aan te leggen waar hondenpoep niet door de hondenbezitter hoeft te worden opgeruimd. Dit om draagvlak en de kans op naleving te vergroten. In de gemeente Leidschendam-Voorburg zijn er "kwispelroutes" aangelegd. Iedereen die hondenbelasting betaalt, krijgt een kaart van de gemeente met de losloop- en kwispelroutes van Leidschendam-Voorburg. Tevens is het belangrijk dat er op locaties waar een opruimplicht geldt, afvalbakken voor de uitwerpselen worden geplaatst.

- **Aanlijn- en muilkorfplicht**
Door het instellen van een aanlijnplicht (eventueel alleen op specifieke locaties) kan de overlast door (loslopende) honden soms worden verminderd. Een aanlijnplicht kan vooral van belang zijn in gebieden waar loslopende honden een gevaar vormen voor het verkeer zoals bij drukke wegen, maar ook in winkelcentra, bij kinderspeelplaatsen, begraafplaatsen en sportvelden. Het is echter wel belangrijk dat gemeenten voldoende grote en veilige locaties creëren waar honden los

⁴ VNG is de belangenvereniging van Nederlandse gemeenten.

kunnen lopen en uit kunnen rennen. Als een gemeente hiertoe te weinig of te kleine locaties aanwijst, is de kans op gevechten tussen honden groter. Belangrijk is dus dat uitrenggebieden voldoende geografisch verspreid liggen en niet te klein zijn. Het is daarom geen goede zaak aanlijngeboden te laten gelden voor alle parken en plantsoenen binnen een gemeente.

Als een hond heeft aangetoond 'gevaarlijk' te zijn, kan de gemeente de eigenaar een zogenaamd muilkorfgebod voor zijn hond opleggen. In de meeste gemeenten wordt een hond als 'gevaarlijk' bestempeld, wanneer hij meer dan één keer iemand heeft gebeten.

- **Identificatie en registratie**

Identificeren is het aanbrengen van een uniek kenmerk (chip, tatoeage) waaraan een hond herkend kan worden. De volgende stap is registreren, dat wil zeggen het vastleggen van de identificatiegegevens in een landelijke of Europese databank.

De meeste gemeenten hebben een artikel met betrekking tot identificatie en registratie opgenomen in hun APV omdat ze het van belang vinden voor de controle op de naleving van de aanlijn- en muilkorfgeboden en voor de opsporing van een overtreder. Via de tatoeage of chip kan nagegaan worden of een hond behoort tot een gevaarlijke categorie en wie de eigenaar of houder is.

Een andere belangrijke reden om dieren te identificeren is dat een gevonden dier sneller weer bij zijn eigenaar terug kan zijn. In de eerste plaats is dit beter voor het welzijn van het dier. Bovendien worden de kosten voor opvang geminimaliseerd.

Het is daarom van groot belang dat de gemeente in de APV een artikel opneemt over identificatie en registratie. In de model-APV van de VNG is een artikel opgenomen over de verplichting tot het dragen van een halsband of een ander identificatiekenmerk wanneer de hond op de openbare weg loopt. Het verdient aanbeveling dat de gemeente dit artikel overneemt in haar eigen APV. De voorkeur gaat daarbij uit naar een onderhuids ingebrachte chip, omdat een halsband verloren kan raken en tatoeages verbleken. In 2011 wordt identificatie middels een chip voor honden landelijk verplicht.

Aanbeveling 8:

De gemeente neemt regels van het hondenbeleid in de APV op, waarbij expliciet rekening wordt gehouden met welzijn van honden.

c) Gemeentelijke faciliteiten

Als de gemeente hondeneigenaren verplicht hondenpoep van zijn of haar hond op te ruimen, moet de gemeente ervoor zorgen dat de poep gedeponeed kan worden. Denk aan afvalbakken. De gemeente kan ervoor kiezen speciale hondenpoepbakken te plaatsen.

Belangrijk voor het draagvlak is dat eveneens plaatsen worden gecreëerd waar de opruimplicht niet geldt, bijvoorbeeld hondentoiletten of uitlaatstroken. Een hondentoilet is een afgebakend stukje grond met bijvoorbeeld zand waarin honden hun behoefte kunnen doen. De gemeente maakt de hondentoiletten regelmatig schoon. In steeds meer gemeenten worden hiervoor zogenaamde 'hondenpoepzuigers' aangeschaft. Uitlaatstroken zijn stukken grond waar de honden uitgelaten kunnen worden. Bij zowel hondentoiletten als uitlaatstroken is het van belang dat borden worden geplaatst waarop staat aangegeven wat de plichten van een hondeneigenaar zijn.

Belangrijk is dat er voorlichting wordt gegeven over het gebruik van afvalbakken, honden-toiletten en andere voorzieningen. Dit kan door het plaatsen van bordjes, het uitgeven van een folder over het hondenbeleid of uitleg in de gemeentegids en -website.

Aanbeveling 9:

De gemeente geeft voorlichting op haar website of via folders over het hondenbeleid.

Om hondeneigenaren nog eens extra te attenderen op de regels, heeft de gemeente Uithoorn borden gemaakt die steeds van plek veranderen. Meestal staan ze op plekken waar men veel last heeft van hondenpoep. Denk aan plekken in de buurt van een losloopterrein of een hondenuitlaatroute, die daar echter net geen onderdeel van zijn. De borden worden steeds weer op een nieuwe locatie geplaatst. Is er ergens een plek waar veel last wordt ondervonden van hondenpoep, dan kunnen omwonenden de locatie voordragen voor plaatsing van de tijdelijke hondenborden.

Aanbeveling 10:

De gemeente zorgt voor voldoende geografisch verspreide locaties binnen de gemeente die groot genoeg zijn om honden uit te laten en waar ze uit kunnen rennen. Daarbij zorgt de gemeente voor faciliteiten op de genoemde locaties, zoals borden en afvalbakken.

d) Agressief gedrag

- Agressief gedrag van honden is een probleem waarmee vrijwel iedere gemeente te maken krijgt. Overal waar mensen en honden elkaar ontmoeten, zijn incidenten mogelijk. Jaarlijks worden gemiddeld 7.300 mensen in het ziekenhuis behandeld voor de gevolgen van een hondenbeet. Jaarlijks worden naar schatting 230 slachtoffers van hondenbeten opgenomen in een ziekenhuis (Bron: *Consument en Veiligheid*).

- Agressieve honden

De Minister van LNV ontwikkelt op basis van artikel 73 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren een nieuwe regeling die het mogelijk maakt honden in beslag te nemen die abnormaal agressief gedrag vertonen. Tegelijk wordt de huidige Regeling Agressieve Honden (RAD) afgeschaft; volgens deze regeling werden pitbullachtige honden in beslaggenomen en gedood. De regeling kent ook een fokverbod en een verbod op het houden van deze honden. De RAD is in 1993 ingevoerd nadat drie kinderen door pitbulls werden doodgebeten.

Volgens de nieuwe test ondergaan honden die in beslag genomen worden, een test. Deze wordt afgenomen door gedragsdeskundigen. Als vervolgens blijkt dat de hond abnormaal agressief is, zal hij gedood worden. Op 1 januari 2009 treedt de voorgenomen regeling in werking.

In de RAD is geregeld dat met betrekking tot de aangewezen agressieve dieren, de

burgemeester op grond van artikel 74 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) bevoegd is om dieren naar een door hem aangewezen plaats te laten vervoeren en aldaar te laten doden. De eigenaar kan hiertegen beroep of bezwaar aantekenen en hangende de beslissing via het aanvragen van een zogeheten voorlopige voorziening. In het naleven van de nieuwe regeling krijgen gemeenten een grotere rol. Burgemeesters kunnen op basis van het bestuursrecht honden in beslag laten nemen en onderwerpen aan de test. In ernstige gevallen kan ook gebruik gemaakt worden van het Wetboek van Strafrecht.

Voor individuele honden die door agressief gedrag een gevaar voor mens en dier vormen, kan de gemeente krachtens de APV zijn een aanlijn- en muilkorfgebied instellen op plaatsen die voor het publiek toegankelijk zijn (zie paragraaf 2.3.1).

e) Cursus Gehoorzame Huishond

Op de cursus Gehoorzame Huishond van de Dierenbescherming leren de cursisten meer over het natuurlijke gedrag van een hond. Door hier rekening mee te houden, begrijpt de eigenaar de hond beter en worden problemen voorkomen. De cursus legt de nadruk op actief en lerend bezig zijn met de hond. Deze aanpak bevordert de relatie tussen eigenaar en hond. Hierdoor luistert de hond beter en zal deze in gevaarlijke situaties sneller reageren op zijn baas. Dit draagt bij aan het voorkomen en/of verminderen van ongelukken met honden in het verkeer en bijtincidenten.

Gezien bovenstaande is het voor de gemeente zinvol als in haar omgeving een cursus Gehoorzame Huishond wordt gegeven. Zo zou de gemeente het volgen van deze cursussen kunnen stimuleren, bijvoorbeeld door middel van subsidie. Daarbij kan de gemeente voorlichting geven door in de gemeentegids of op haar website aandacht te besteden aan het bestaan van de cursus.

Aanbeveling 11: De gemeente zorgt voor een locatie waar een cursus Gehoorzame Huishond kan worden gegeven. Daarbij zorgt de gemeente voor voorlichting aan haar inwoners over de cursus.

2.4 Dierenwinkels

Om impulsaankopen tegen te gaan is het belangrijk dat men zich vooral goed informeert voordat men overgaat tot de aanschaf van een

dier. Het is van groot belang dat wordt nagegaan in welke situatie het dier is opgegroeid. Is er sprake van een goede huisvesting samen met de moeder, krijgt het dier goede voeding en medische zorg en krijgt het dier persoonlijke aandacht? Via dierenwinkels is vaak niet te achterhalen in welke omstandigheden een dier is gefokt. Niet zelden zijn het absoluut miserabele omstandigheden waarin bijvoorbeeld honden hun leven als fokteef moeten slijten. Een gemeente kan weinig doen aan dierenhandel via winkels, in ieder geval kan ze deze niet zonder meer verbieden. Er zijn namelijk geen mogelijkheden voor gemeenten om regels te stellen ten aanzien van dierenwelzijn in dierenwinkels.

Wat een gemeente wel kan doen is het geven van voorlichting aan burgers, waarbij wordt geadviseerd voor de aankoop van een hond, kat of konijn niet naar een dierenwinkel te gaan, maar naar een asiel of erkende fokker. Als mensen geen dieren meer in dierenwinkels kopen, dan 'sterft' de handel vanzelf uit.

Op dit moment lopen er tevens diverse initiatieven om burgers bewust te maken over de aanschaf van huisdieren. Het Landelijk Informatie Centrum Gezelschapsdieren (LICG) geeft zogenaamde huisdierenbijsluiters uit (en publiceert deze informatie op haar website) over het verantwoord houden van diverse soorten huisdieren (www.licg.nl).

2.5 Houden van ongeschikte dieren

Exotische dieren zijn bijzonder populair als huisdier. Veel mensen vinden het leuk, interessant of stoer om een bijzonder dier te hebben. Zelden realiseren zij zich dat deze dieren helemaal niet in ons land thuishoren en al helemaal niet in een kooi, hok of kom. Laat staan dat deze mensen weten waar deze dieren vandaan komen en welke lijdensweg ze hebben afgelegd. Wellicht zouden zij zich in dat geval nog wel een keer bedenken, alvorens zo'n dier te kopen. De Dierenbescherming vindt dat exotische dieren ongeschikt zijn om als huisdier te houden. Ze horen niet in gevangenschap, maar gewoon in de vrije natuur, in hun natuurlijke leefomgeving te leven.

De Raad voor Dierenaangelegenheden (een belangrijk adviesorgaan voor de overheid) heeft in 2006 aan de minister van LNV een 'positieflijst' gepresenteerd. Volgens de systematiek van deze lijst mogen dieren niet

gehouden worden, *tenzij* ze op de lijst staan. De meeste zoogdiersoorten die vaak in opvangcentra (zie paragraaf 2.1.3) belanden, zoals de wasbeer, zijn uitgesloten van de lijst. Dat wil zeggen dat de Raad vindt dat deze dieren, die niet of nauwelijks in gevangenschap te houden zijn, niet als huisdier gehouden mogen worden. Hiermee zou een einde komen aan heel veel dieren- en mensenleed. Met deze lijst wordt een eerste stap gedaan op weg naar verantwoord huisdierenbezit als het gaat om exotische dieren. De Dierenbescherming hoopt dat de minister van LNV deze positieflijst zo spoedig mogelijk opneemt in de wet.

2.5.1 Rol van de gemeente

In samenwerking met de Dierenbescherming kan de gemeente voorlichting geven aan haar inwoners over de (gevolgen van de) aanschaf van een (exotisch) huisdier. Daarbij is het belangrijk dat de gemeente duidelijk maakt welke dieren niet geschikt zijn om te houden.

Aanbeveling 12:

In samenwerking met de Dierenbescherming geeft de gemeente voorlichting aan haar inwoners over de keuze en de gevolgen van de aanschaf van een (exotisch) huisdier.

2.6 Ouderen en hun huisdier

De afgelopen jaren is steeds meer bekend geworden over de relatie tussen mens en gezelschapsdier en de positieve rol op het lichamelijk en psychisch welzijn van mensen. Niet alleen zorgt het uitlaten van een dier voor lichaamsbeweging en sociale contacten, maar ook zorgt de verantwoordelijkheid voor een dier ervoor dat men beter voor zichzelf zorgt. Het is dus zeer ongewenst dat een oudere, bij opname in woonzorg- of verpleegcentra of verhuizing naar een aanleunwoning, afstand moet doen van zijn of haar huisdier. Dat is niet alleen triest voor de ouderen zelf, maar ook voor het dier, dat vervolgens meestal in het asiel belandt.

Op initiatief van de dierenarts G.J.M. Kortman uit Eindhoven werd al in de zestiger jaren een commissie in het leven geroepen die actie ondernam om verandering in deze situatie te brengen. Deze commissie is in 1994 omgevormd tot de Landelijke Stichting Ouderen en Huisdieren met activiteiten op een breder terrein. Vastgesteld kan worden dat inmiddels in een aanzienlijk aantal woonzorg- en verpleegcentra ouderen met huisdieren

worden opgenomen. Ook komt er steeds meer belangstelling voor dieren rondom de centra.

2.6.1 Rol van de gemeente

Het is van groot belang dat het aantal plaatsen wordt uitgebreid, waar ouderen met hun huisdieren kunnen wonen. Gemeenten kunnen daarbij een rol spelen door te inventariseren waar dit in hun gemeente mogelijk is. Als blijkt dat er onvoldoende mogelijkheden bestaan, is het zaak dat directies ertoe worden bewogen het houden van huisdieren wel toe te staan. Hier ligt een bemiddelende taak voor de gemeente. Daarbij kan de gemeente rekening houden met de aanwezigheid van uitlaatplaatsen in de buurt van de wooncentra. Naast directe voorlichting aan de doelgroep kan de lijst van wooncentra voor ouderen waar huisdieren worden toegelaten, worden opgenomen in de gemeentegids of op de website van de gemeente.

Aanbeveling 13:

Naast directe voorlichting aan ouderen, wordt een lijst in de gemeentegids opgenomen van wooncentra voor ouderen waar huisdieren worden toegelaten.

2.7 Hobbydieren

De term hobbydier geeft de reden aan waarom het dier wordt gehouden: als hobby, dus zonder commercieel oogmerk. Het gaat hierbij onder meer om schapen, geiten, paarden, runderen, varkens en kippen die in beperkte aantallen worden gehouden (*bron: www.minlnv.nl*). Nederland telt zeer veel particulieren, schattingen lopen uiteen van vijftig- tot honderdduizend, die voor hun plezier landbouwhuisdieren houden. Het houden van deze dieren als hobbydieren is aan meer regels gebonden dan het houden van een hond of een kat. Zij vallen onder de regels waar ook de commercieel gehouden landbouwhuisdieren onder vallen. Ook zij kunnen bijvoorbeeld dezelfde zeer besmettelijke dierziekten oplopen, zoals varkenspest, mond- en klauwzeer, of vogelpest.

Iemand die een hobbydier houdt, is verantwoordelijk voor de gezondheid van het dier en moet bij het vermoeden van een ziekte een dierenarts inschakelen. Die kan constateren of het dier ziek is en of het een ziekte is die moet worden gemeld bij het ministerie van LNV. Ook weet de dierenarts hoe de ziekte moet worden gemeld en kan hij

de eigenaar van het dier vertellen wat er verder moet gebeuren.

2.8 Rol van de gemeente

Hobbydieren worden vaak gehouden op gronden met als bestemming agrarisch gebied, zonder bouwblok. Een bouwblok is een stuk grond dat in het bestemmingsplan is aangewezen als zijnde grond waar op gebouwd mag worden. Afgezien van erfafscheidingen en kleine bouwwerkjes zoals bankjes, palen en masten was het oprichten van gebouwen, zoals een schuilstal in een weiland, bijna altijd in strijd met het bestemmingsplan. De nieuwe *Wet ruimtelijke ordening* die op 1 juli 2008 in werking is getreden, biedt mogelijkheden om dieren die in de wei staan de nodige beschutting te geven. Gemeenten krijgen de mogelijkheid een eigen limitatieve lijst op te stellen voor ontheffingsmogelijkheden van het bestemmingsplan.

2.8.1 Schuilstallenbeleid

Veel gemeenten hebben een dilemma ten aanzien van het toestaan van schuilstallen. Gemeenten willen aan de ene kant verrommeling van het buitengebied voorkomen maar erkennen aan de andere kant dat de bouw van schuilstallen belangrijk is voor het dierenwelzijn.

Kiest een gemeente voor een algeheel verbod op schuilstallen, dan blijft het buitengebied vrij van bebouwing. Dit betekent echter dat in het kader van dierenwelzijn het houden van hobbydieren niet meer mogelijk is, tenzij de dieren worden gehouden in de directe omgeving van woningen in het buitengebied. Hobbydieren zullen daarmee deels uit het buitengebied verdwijnen en weilandjes zullen leeg komen te staan en braak komen te liggen. Als er toch hobbydieren worden gehouden zonder schuilstal, komt het dierenwelzijn in het geding.

Een ander uiterste is het onbeperkt verlenen van vergunningen voor het plaatsen van schuilstallen. Op deze manier kan er zorg gedragen worden voor een goede huisvesting van hobbydieren in het buitengebied en komt het dierenwelzijn niet in het gedrang. Het gevaar is echter dat verrommeling van het buitengebied plaatsvindt: overal bouwseltjes, bouwwerken, soms van ondeugdelijke kwaliteit, wat het dierenwelzijn ook niet altijd ten goede komt.

2.8.2 Uitgangspunten voor diervriendelijk beleid

De Dierenbescherming pleit voor een compromis door het opstellen van een diervriendelijk beleid ten aanzien van het verlenen van vergunningen voor schuilstallen voor hobbydieren en tegelijkertijd in het beleid rekening te houden met ruimtelijke ordening.

- Het moet mogelijk zijn hobbydieren te houden in het buitengebied, enerzijds om de behoefte hiernaar te faciliteren, anderzijds omdat dieren in de wei bijdragen aan het karakter van het buitengebied en op een natuurlijke manier de weilanden onderhouden.
- Het moet mogelijk zijn om in het kader van dierenwelzijn de hobbydieren adequate huisvesting te bieden in het buitengebied.
- Om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen kunnen er eisen worden gesteld aan omvang en het materiaal waarvan de schuilstallen worden gemaakt. Ook kunnen eisen worden gesteld ten aanzien van beplanting rond de stallen.

In een beleidsnotitie kunnen regels worden opgenomen waardoor schuilstallen zijn toegestaan voor de huisvesting van hobbydieren. De beleidsnotitie Schuilstallen van de gemeente Wijchen is hier een voorbeeld van. (www.wijchen.nl)

Aanbeveling 14:

De gemeente stelt een diervriendelijk beleid op ten aanzien van het verlenen van vergunningen voor schuilstallen voor hobbydieren.

2.9 Gezelschap hobbydieren

Een wei met soortgenoten is nog altijd de beste plek voor hobbyhuisdieren, zowel uit het oogpunt van dierenwelzijn als uit het oogpunt van diergezondheid. De meeste hobbydieren zijn kuddedieren. De kleinst mogelijke kudde is dus een kudde van twee dieren. Onderzoek heeft aangetoond dat dieren die veel kunnen bewegen en de hele dag door kunnen grazen minder gezondheidsklachten hebben en bovendien vrij zijn van stereotiep gedrag.

Aanbeveling 15:

De gemeente geeft voorlichting over het diervriendelijk houden van hobbydieren.

2.10 Kinder- en stadsboerderijen en hertenkampen

Een kinderboerderij, stadsboerderij of hertenkamp kan van belang zijn voor de opbouw van een goede relatie tussen mens (kind) en dier. Het verantwoord met elkaar in contact brengen van kinderen en dieren is van essentieel belang voor de gedragsbepaling van het kind ten opzichte van dieren.

2.10.1 Rol van de gemeente

De gemeente dient het oprichten en beheren van een kinder – en stadsboerderij of een hertenkamp slechts onder bepaalde voorwaarden toe te staan. Zo kan men een en ander vastleggen door middel van een overeenkomst waarin de volgende voorwaarden worden vastgelegd:

- Dieren in kinder- en stadsboerderijen en hertenkampen moeten worden gehouden in een omgeving waarbij zij zo goed mogelijk in hun natuurlijke leefmilieu kunnen vertoeven en hun soorteigen gedrag kunnen uitoefenen.
- Alleen diersoorten en individuele dieren die daarvoor geschikt zijn, mogen worden gehouden.
- Er moet voldoende ruimte zijn, aangepast aan het aantal, de grootte en de soortspecifieke behoefte van de aanwezige dieren.
- Inrichting en aanplanting moeten verband houden met de te houden dieren en zodanig worden gekozen, dat het dier zich desgewenst kan onttrekken aan de aandacht van de bezoekers.
- Op contact tussen mens en dier wordt toezicht gehouden. Op tijden dat er niemand aanwezig is, dient er bewaking te zijn door middel van camera's en een alarmsysteem.
- De verzorging is in handen van een deskundige. De beheerder dient gediplomeerd en vakbekwaam te zijn (bijvoorbeeld opleiding HBO of MBO dierverzorging).
- De beheerder van een stads-, kinderboerderij of hertenkamp moet tijdens openingsuren aanwezig zijn.
- Afspraken over de verzorging van en omgang met de dieren dienen in een protocol schriftelijk vastgelegd te worden.
- Dieren moeten goed gezond zijn en regelmatig door een dierenarts gecontroleerd worden.

- Overpopulatie dient te worden voorkomen, er worden geen overschotten gefokt en er is geen bewuste fok voor de verkoop.
- De (levende) dieren worden niet verkocht aan de intensieve veehouderij.
- In de boerderij wordt aandacht geschonken aan educatie over (betere) omgang met dieren en (meer) respect voor dieren.

Aanbeveling 16:

De gemeente staat het oprichten en beheren van kinder- en stadsboerderijen en hertenkampen slechts onder bepaalde voorwaarden toe.

3 GEBRUIK VAN DIEREN VOOR VERMAAK

3.1 Inleiding

Bij evenementen met dieren valt te denken aan kamelenraces, goochelaars met konijnen, het vangen van varkens of ganstrekken. Bij deze evenementen bestaat een groot welzijnsrisico voor het dier, zeker als er sprake is van competitie. Daarnaast is de wijze van omgang met dieren vaak stuitend. Het dier wordt gedegradeerd tot een spelobject.

Evenementen met dieren kunnen gelukkig niet zomaar gehouden worden. In de eerste plaats geldt landelijke wetgeving, namelijk de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. Deze wet bepaalt dat de mogelijkheden om dieren bij evenementen te gebruiken beperkt zijn. Daarnaast is er voor het houden van dergelijke evenementen vrijwel altijd op grond van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) een vergunning van de gemeente nodig. Deze onderwerpen komen in de volgende paragrafen aan de orde. In de daarop volgende paragrafen wordt ingegaan op verschillende evenementen en de betekenis voor dierenwelzijn hierbij.

3.2 Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD)

De GWWD stelt strikte beperkingen aan de mogelijkheden om dieren te gebruiken bij evenementen en wedstrijden. Het gaat hierbij om twee soorten bepalingen:

- *Algemene regels* voor de bescherming van de gezondheid en het welzijn van dieren, zoals het verbod een dier onnodig pijn of letsel toe te brengen of zijn gezondheid of welzijn te beschadigen (artikel 36, eerste

lid) en het verbod dieren de nodige verzorging te onthouden (artikel 37).

- *voorschriften die specifiek betrekking hebben op evenementen met dieren.*

Het is verboden om dieren als prijs, beloning of gift uit te loven of uit te reiken (art. 57).

Hiermee wordt recht gedaan aan de intrinsieke waarde van het dier en wordt veel dierenleed voorkomen. Verder is in deze wet een verbod opgenomen (art. 61, tweede lid) op wedstrijden met dieren waarbij de snelheid of kracht van dieren wordt beproefd, tenzij deze bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) zijn toegestaan. Dit artikel is echter nog niet in werking getreden. De verwachting is dat dit ook niet op korte termijn zal gebeuren. Artikel 65 van de wet bevat de mogelijkheid om regels te stellen ten aanzien van het tonen van dieren voor "recreatieve, sportieve of opvoedkundige doeleinden". Circussen met dieren vallen hier bijvoorbeeld onder. Deze AMvB is tot op heden echter nog niet tot stand gekomen.

3.3 Rol van de gemeente

Vrijwel alle gemeenten hebben in hun Algemene Plaatselijke Verordening (APV) de bepaling opgenomen, dat het verboden is zonder vergunning van de burgemeester een groot evenement te organiseren. Voor 'kleine evenementen' geldt vaak een meldingsplicht. Dit betekent dat gemeenten toestemming moeten geven voor het organiseren van (grote) evenementen met dieren.

3.3.1 Motief openbare orde en veiligheid

De meeste gemeenten hebben een regeling voor grote evenementen conform het VNG model in verband met de risico's voor de openbare orde en veiligheid. Dit betekent dat de gemeente de aanvragen voor een vergunning voor het houden van een evenement met dieren moeten beoordelen aan de hand van vier vragen (weigeringsgronden):

1. Leidt het evenement tot een verstoring van de openbare orde?
2. Veroorzaakt het evenement (onaanvaardbare) vormen van overlast?
3. In hoeverre wordt de verkeersveiligheid of de veiligheid van personen of goederen door het evenement bedreigd?
4. Wordt met het evenement de openbare zedelijkheid of gezondheid op een of andere wijze aangetast?

Omdat dierenwelzijn veelal niet als aparte weigeringsgrond is opgenomen in de APV, kunnen gemeenten vergunningen voor evenementen weigeren op grond van veiligheid van personen en goederen of de openbare zedelijkheid of gezondheid. Het is goed voorstelbaar dat een loslopende olifant of kameel schrikt en onverwacht gedrag vertoont. Het blijven tenslotte wilde dieren. Een olifant, bijvoorbeeld, kan 3000 tot 5000 kilo wegen. Als iemand per ongeluk tussen een olifant en een muur komt te staan, dan is een enkele beweging van het dier al voldoende deze persoon te doden.

Olifant verplettert fiets

HUISSEN - Een circusolifant heeft deze week de fiets van een 69-jarige inwonster van Huissen verpletterd, aldus een woordvoerder van de politie. Het dier liep met enkele soortgenoten door de hoofdstraat van de Gelderse plaats om aandacht te trekken voor voorstellingen van het circus. Halverwege besloot de olifant even te gaan zitten. Bovenop een geparkeerde fiets die helemaal in elkaar kreukelde.

Bron: www.ad.nl

3.3.2 Motief dierenwelzijn

Gemeenten kunnen op grond van de evenementenregeling in de APV evenementen met dieren toetsen aan de genoemde weigeringsgronden. Op basis hiervan kunnen zij evenementen verbieden als er gevaar dreigt voor de openbare orde. Dit is echter een indirecte manier om binnen de gemeente grenzen te stellen aan evenementen met dieren. Een gemeente kan ook verder gaan, door vergunningaanvragen direct te toetsen aan dierenwelzijn. Een dergelijke regeling kan er als volgt uit zien:

Aan artikel 2.2.2 van de (model-) APV wordt de volgende weigeringsgrond toegevoegd: 'e. het welzijn van de dieren'

De GWWD kan in de toekomst voorzien in regelgeving voor het welzijn van circusdieren door uitvoering te geven aan artikel 65 in de vorm van een AMvB. Daarom is het van belang aan te geven dat de weigeringsgrond 'het welzijn van dieren' tijdelijk is en komt te vervallen, zodra hierop van toepassing zijnde landelijke regelgeving in werking treedt. Hiertoe kan een extra artikel worden opgenomen dat als volgt kan luiden:

'3. Het tweede lid, aanhef en onder e. is niet van toepassing voor zover bij of krachtens de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren wordt voorzien in regels ter zake van de huisvesting, het vervoer en de behandeling van bij het evenement betrokken dieren'.

Het voordeel van het opnemen van de weigeringsgrond 'het welzijn van de dieren' ligt vooral in het feit dat de gemeente bij de beoordeling van een evenement met dieren nadrukkelijk zal moeten kijken naar het welzijn van de dieren. Het dierenwelzijn is dan dus niet langer een belang dat 'verstoppt' is achter een ander belang of motief. Het uitgangspunt dat dierenwelzijn dient te worden meegewogen is daarmee ook principieel veranderd.

Het 'nadeel' van het opnemen van dierenwelzijn als weigeringsgrond voor evenementen is dat het juridisch niet duidelijk is of gemeenten zelf regels of beleid mogen maken met betrekking tot dierenwelzijn. Gemeenten mogen namelijk niet in strijd handelen met hogere wet- en regelgeving, de GWWD. Omdat de landelijke wetgever nog geen AMvB heeft gemaakt met regels voor bijvoorbeeld circussen en andersoortige evenementen, zou je kunnen stellen dat gemeenten de ruimte hebben een eigen regeling te maken. Je zou echter ook kunnen stellen dat de nationale wetgever bepaalde terreinen naar zich toe heeft getrokken in de GWWD (uitputtende regeling) en dan is de gemeente beperkt in haar mogelijkheden. Het maakt dan niet uit of de desbetreffende AMvB wel of niet is ingevuld. Dit laatste zou inhouden dat de nationale wetgever en niet de gemeente bevoegd is nadere regels te stellen aan bijvoorbeeld circussen.

Momenteel loopt er in de gemeente Winschoten een rechtszaak waarin getracht wordt uitsluitel te verkrijgen over de vraag wat een gemeente wel of niet mag zolang de genoemde AMvB niet is ingevuld. Zodra hier duidelijkheid over is, zullen de afdelingen van de Dierenbescherming hierover worden geïnformeerd.

Aanbeveling 17:

Zolang de landelijke wetgever nog geen gebruik heeft gemaakt van zijn bevoegdheid een AMvB te maken waarin regels worden gesteld voor het tonen van dieren, maakt de gemeente ter bescherming van dieren, een eigen regeling voor het tonen van dieren bij evenementen.

3.3.3 Beleidsopvatting

Om het besluit 'welzijn van dieren' als extra weigeringsgrond voor de evenementenvergunning ten uitvoer te kunnen brengen is het belangrijk dat in een beleidsnota van de gemeente wordt vastgelegd dat evenementen met wilde dieren strijdig zijn met het welzijn van dieren zoals bedoeld in de bepaling van de APV.

3.4 “Volksvermaak” en promotie-activiteiten

De Dierenbescherming wordt steeds vaker geconfronteerd met activiteiten waarbij dieren betrokken zijn. Er worden evenementen georganiseerd ter vermaak, zoals 'zwientietikken', of dieren worden ingezet voor reclamedoeleinden en promotieactiviteiten, zoals een het openen van een winkel waarbij gebruik wordt gemaakt van een olifant.

In het algemeen wijzen voorstanders naar wrede dierenkwellingen of diersporten en stelt, dat bij 'dergelijk onschuldig' volksvermaak zelden dieren doodgaan. Dit is natuurlijk geen geldig argument. Bij bepaalde evenementen worden dieren namelijk wel degelijk lichamelijk gekweld en bij andere raken ze behoorlijk gestrest doordat ze in een voor hen zeer onnatuurlijke, onrustige situatie worden geplaatst. Tevens is van dergelijke evenementen bekend, dat het veelal slecht gesteld is met transport, huisvesting, verzorging, toezicht en dergelijke. Daarnaast is deze omgang met dieren ethisch gezien verwerpelijk. Het dier wordt gedegradeerd tot een tentoonstellingsobject. Dit staat op gespannen voet met de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier. Bovendien kunnen dergelijke evenementen een verruwendende werking hebben op de omgang van mensen met dieren. De Dierenbescherming is daarom van mening dat bijvoorbeeld kamelen of olifanten niet op een boulevard of in een winkelstraat thuishoren. Daarbij kan bij deze evenementen ook de veiligheid van personen en goederen en de openbare zedelijkheid of gezondheid in het geding komen. De Dierenbescherming pleit er daarom voor dat gemeenten geen vergunning meer afgeven voor evenementen met dieren.

Aanbeveling 18:

De gemeente geeft geen vergunning af voor evenementen of traditioneel volksvermaak waarbij dieren worden gebruikt.

3.4.1 Sierduiven

Naast het niet erkennen van de intrinsieke waarde van het dier zijn er concrete bezwaren tegen het gebruik van sierduiven voor bijvoorbeeld trouwerijen. Veel sierduiven vinden de weg naar huis niet terug. De duif zal in het wild niet kunnen overleven en is ten dode opgeschreven als niemand zich over hem ontfermt. Als iemand zich wel ontfermt over een gevonden duif die 'alleen maar' uitgeput is, wordt het dier meestal door de dierenambulance opgehaald.

Het komt vaak voor dat verdwaalde dieren ergens tegenaan vliegen, bijvoorbeeld de bovenleiding van een trein of tram. Het gevolg is dikwijls een grote wond op de borst, kapotte of gebroken vleugels of beschadigde kop en/of pootjes. De gewonde of zieke dieren worden direct naar de dichtstbijzijnde dierenarts gebracht, waar ze gehecht worden en medicijnen krijgen.

Naast de zorg om het welzijn van de dieren is er sprake van onkosten die veelal niet verhaald kunnen worden op de eigenaar omdat die niet bekend is. De kosten van een dierenarts en verzorging worden daarom vaak door een afdeling van de Dierenbescherming, dierenambulance of vogelopvang betaald. In sommige gemeenten betaalt de gemeente mee aan de onkosten die voor deze dieren worden gemaakt.

Helaas bestaat er geen landelijk verbod op het loslaten van sierduiven. Wel is het mogelijk lokaal een verbod in te stellen. De gemeente Gouda heeft bijvoorbeeld besloten het loslaten van sierduiven niet meer toe te staan. De Dierenbescherming hoopt dat meer gemeenten zullen overgaan tot een verbod, waardoor het loslaten van sierduiven, met alle nadelige gevolgen van dien, zal verminderen.

Aanbeveling 19:

De gemeente geeft geen vergunning voor het gebruik van sierduiven bij trouwerijen of andere gelegenheden.

3.4.2 Levende kerststallen

In 'levende kerststallen' worden levende dieren gebruikt die bijvoorbeeld worden gehuurd bij een dierenverhuurbedrijf. Vaak is er sprake van een provisorisch en zeer beperkt onderkomen. Deze tijdelijke huisvesting kan moeilijk voldoen aan de behoeften van de dieren in kwestie. Het is bijvoorbeeld onmogelijk dat dieren zich op een natuurlijke wijze gedragen. Ze kunnen niet op natuurlijke

wijze reageren op allerlei omstandigheden zoals muziek, veel mensen, drukte en lawaai. Dit is een grote stressfactor voor de dieren. Daarbij is de veiligheid van de dieren een grote zorg voor de Dierenbescherming. Door de aanwezigheid van stro en hooi is er een groot risico voor brandgevaar met vaak gruwelijke afloop.

De Dierenbescherming pleit daarom voor alternatieven zonder levende dieren zoals die op enkele plaatsen in Nederland al worden toegepast. Mocht de gemeente desondanks toch een vergunning verlenen om levende dieren in een kerststal neer te zetten, is het belangrijk dat dit onder de volgende voorwaarden gebeurt:

- Er moet voldoende water en voer beschikbaar zijn.
- De dieren moeten op een zachte ondergrond kunnen staan.
- De afstand tot het publiek moet voldoende zijn zodat ze niet aangeraakt kunnen worden.
- Helaas heeft de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming geconstateerd dat steeds meer dieren worden misbruikt en mishandeld. Permanente bewaking van de levende kerststal, dus ook 's nachts, is dan ook een must.

Aanbeveling 20:

Bij het verlenen van een vergunning voor het plaatsen van een kerststal neemt de gemeente als voorwaarde op dat er geen levende dieren worden gebruikt.

3.4.3 Circussen

Circusacts met dieren vormen een grove aantasting van het dierenwelzijn en negeren de eigen waarde van het dier. De dieren kunnen hun normale gedragspatroon niet uitvoeren. Sociaal levende dieren zijn gedoemd tot eenzame opsluiting. Dit wordt versterkt doordat de dieren dikwijls het hele jaar gehuisvest worden in kooien die bedoeld zijn voor transport. Veel dieren worden gehuisvest in een te krappe omgeving, die niet voldoet aan de natuurlijke behoeften. Verveling, stereotiep gedrag, apathie en zelfverwonding zijn de meest voorkomende gedragsstoornissen bij circusdieren.

Het transport van circusdieren laat eveneens veel te wensen over. Ze brengen veel tijd door op de weg, terwijl de transportmiddelen vaak verouderd zijn en ongeschikt voor het vervoer van dieren. De voertuigen vervoeren vaak te veel dieren en hebben niet altijd goede

drinkwatervoorzieningen. De dieren worden het gehele jaar door vervoerd van koud naar warm weer en andersom, wat gezondheidsproblemen veroorzaakt. Dit alles veroorzaakt veel stress bij de dieren.

Ook de training van circusdieren vormt een aantasting van hun welzijn. De conditionering gaat soms gepaard met veel verbaal en lichamelijk geweld. Er zijn tot nu toe geen eisen gesteld aan de trainingsmethoden. De dieren zijn overgeleverd aan de persoonlijkheid van de trainers, die veelal weinig affiniteit tonen met de aard en de behoeften van de dieren. De relatie met de trainer is vaak gebaseerd op angst.

Het beste is daarom dat de gemeente bij het verlenen van een vergunning aan een circus de voorwaarde oplegt dat geen dierennummers in het programma voorkomen. Er zijn diverse circussen die amusement brengen zonder daarbij dierenleed te veroorzaken omdat er geen acts worden opgevoerd met gebruik van dieren.

Aanbeveling 21:

De gemeente geeft geen vergunning af voor circussen met dieren.

4 DIEREN IN NOOD

4.1 Dierenambulances

In veel gemeenten zijn dierenambulances actief. Hun belangrijkste functie is het vervoeren van gewonde en zieke dieren naar de dierenarts. Andere taken zijn het ophalen en onderbrengen van zwerfdieren, het ophalen van kadavers (zie paragraaf 2.2) en het vervoer van dode dieren naar een crematorium of begraafplaats. Ook kunnen (oudere of gehandicapte) inwoners van de gemeente doorgaans een beroep op hen doen voor het vervoer van hun huisdier naar de dierenarts. De meeste dierenambulances hebben goede contacten met politie, brandweer, plaatselijke dierenartsen en verschillende soorten opvangcentra.

Sommige dierenambulances vallen onder een afdeling van de Dierenbescherming, die hen financieel ondersteunt. Ook worden de ambulances bemand door vrijwilligers of betaalde krachten van de afdeling. Zo'n ambulance mag dan ook het logo van de Dierenbescherming voeren. Een dierenambulance is in de zin van de wet geen officieel hulpvoertuig, maar een 'gewone' verkeersdeelnemer. Een dierenambulance mag geen sirene of blauw zwaailicht voeren.

Het merendeel van de ambulancediensten in Nederland komt voort uit particulier initiatief en is aangesloten bij de Federatie Dierenambulances Nederland (FDN). Aansluiting bij de FDN betekent dat men voldoet aan de voorschriften die door de FDN zijn opgesteld. Dit houdt onder andere in dat de ambulance 24 uur per dag beschikbaar is, uitrijdt voor alle dieren en dat er tussen ambulancediensten afspraken zijn gemaakt over het werkgebied. Lidmaatschap van de FDN geeft dus een bepaalde waarborg. Echter

niet alle ambulances kunnen of willen aan de FDN-eisen voldoen, bijvoorbeeld omdat ze niet 24 uur per dag bereikbaar zijn.

Er bestaat geen landelijke wetgeving voor het exploiteren van een dierenambulance.

4.1.1 Rol van de gemeente

a. Gezelschapsdieren

De wettelijke taak van de gemeente bestaat uit het twee weken bewaren en verzorgen van gevonden dieren die zijn aangegeven en in bewaring zijn gegeven bij de gemeente (Burgerlijk Wetboek: boek 5 art.8 lid 3). In het verlengde hiervan is het logisch dat als het dier rondzwervt of gewond is, de gemeente ook de zorg voor het vervoer naar een dierenarts of een opvang op zich neemt. Deze interpretatie maakt vervoer een taak die voortvloeit uit de bewaar- en verzorgingsplicht van de gemeente. In de gemeente Den Haag is dan ook besloten dat vervoer van gewonde, zieke en gevonden dieren tot de gemeentelijke taken behoort.

De gemeente kan voor het gebruik van vrije bus-, tram- en taxibanen een ontheffing verlenen aan een dierenambulance. Voor een dier kan het van levensbelang zijn dat er snel hulp ter plaatse is.

Ontheffing dierenambulance

Er komt een regeling voor overig medegebruik van tram- en busbanen, zowel voor gebruik van het hele net (bijvoorbeeld dierenambulance) als incidenteel (voor onderhoudswerkzaamheden e.d.). Dit houdt in dat dierenambulances voortaan toestemming krijgen om over de tram- en busbaan te rijden. Met dit besluit komt het college van B&W tegemoet aan de motie Flos.

Bron: <http://amsterdam.nl>

b. In het wild levende dieren

In het wild levende dieren kunnen in nood komen. Ze kunnen bijvoorbeeld vastzitten in prikkeldraad, gewond raken door het verkeer of hoogspanningsmasten, worden vergiftigd of vastvriezen in het ijs. Volgens het Burgerlijk Wetboek behoren in het wild levende dieren tot de zogenaamde "res nullius" (zaak van niemand). In de Flora- en faunawet, artikel 2, is een zorgplicht voor iedereen vastgelegd voor in het wild levende dieren. De rol van de gemeente zou vooral gericht moeten zijn op het scheppen van voorwaarden waardoor hulpbehoevende dieren tijdig en professioneel

kunnen worden opgevangen en verzorgd. Vaak zal de vinder van een gewond dier een dierenambulance inschakelen. Vervolgens zal het dier overgebracht worden naar een professioneel opvangadres of worden bevrijd en teruggezet in de vrije natuur. Als het om ernstige verwondingen gaat, zal er een beroep gedaan moeten worden op een dierenarts.

Aan al deze handelingen zijn kosten verbonden. Vooral bij in het wild levende dieren speelt de vraag wie deze kosten op zich neemt. De Dierenbescherming vindt dat de gemeente de maatschappelijke taak heeft om organisaties te steunen die de opvang en verzorging van deze dieren op zich nemen. Zo wordt voorkomen dat burgers deze dieren aan hun lot overlaten omdat zij niet weten wat te doen of uit vrees voor de hoge kosten die aan opvang verbonden zijn.

Voor alle dieren geldt artikel 36 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. Op basis van die bepaling is iedere burger verplicht hulpbehoevende dieren de nodige zorg te verlenen. Deze bepaling geldt zowel voor gehouden als in het wild levende dieren.

Aanbeveling 22:

De gemeente ziet het vervoer van zieke, gewonde en gevonden dieren, dus ook in het wild levende dieren, naar dierenarts en/of opvang als haar taak en ondersteunt het werk van de dierenambulance financieel en/of met het beschikbaar stellen van faciliteiten.

4.2 Cursus Dieren-EHBO

Het aantal gezelschapsdieren in de samenleving is groot. Het is dan ook niet verwonderlijk dat mensen in aanraking komen met een dier in nood. Thuis, langs de kant van de weg of in de achtertuin.

Veel plaatselijke afdelingen van de Dierenbescherming bieden de cursus 'Dieren-EHBO en –verzorging' aan. Deze cursus wordt gegeven onder leiding van een dierenarts. De cursisten leren de basisbeginselen van het verlenen van eerste hulp aan dieren. Tevens wordt aandacht geschonken aan de verzorging van de meest gangbare (huis)dieren.

4.2.1 Rol van de gemeente

Voor de gemeente is het van belang dat gewonde dieren in de openbare ruimte hulp krijgen. Door de cursus 'Dieren-EHBO en –verzorging' zijn inwoners van de gemeente in staat deze hulp snel en kundig te verlenen. Als

'Dieren-EHBO en –verzorging' in de gemeente of een naburige gemeente wordt gegeven, kan hier in de gemeentelijke voorlichting aandacht aan worden besteed, bijvoorbeeld in de gemeentegids of op de website van de gemeente.

Aanbeveling 23:

De gemeente zorgt voor een gratis of goedkope locatie waar een cursus 'Dieren-EHBO en –verzorging' kan worden gegeven. Daarbij zorgt de gemeente voor voorlichting aan haar inwoners over de cursus.

4.3 Gemeentelijk Rampenplan en rampenbeheersingsplan

De brandweer heeft de wettelijke taak om bij calamiteiten en rampen te zorgen voor het veilig stellen van mens én dier. De burgemeester heeft het opperbevel over de brandweer. In geval een calamiteit uitgroeit tot een regionale of nationale ramp, valt het opperbevel onder de Commissaris van de Koningin of zelfs onder de Minister van Binnenlandse Zaken.

4.3.1 Rol van de gemeente

Elke gemeente moet een rampenplan opstellen. Dit is een inventarisatie van de risico's die in een (gemeentelijk) gebied redelijkerwijs kunnen voorkomen. Tevens moet de gemeente een rampenbeheersingsplan opstellen. Dat is een plan waarin de maatregelen in geval van een ramp nader zijn uitgewerkt en waarin de gezamenlijke inzet van politie, brandweer en ambulancedienst is geregeld.

Belangrijk is dat in het gemeentelijk rampenbeheersingsplan ook aandacht wordt geschonken aan dieren in geval van een ramp of calamiteit. Het moet bij rampen vanzelfsprekend zijn dat ook geprobeerd wordt de dieren in veiligheid te brengen. Daarmee kan ook menselijk leed worden voorkomen. Bovendien wordt voorkomen dat mensen hun geliefde huisdier gaan redden en daarmee zelf in de problemen komen. Daarnaast kunnen ontsnapte dieren (denk aan honden, maar bijv. ook slangen) reddingsoperaties bemoeilijken.

Belangrijke punten die in het rampenbeheersingsplan minimaal geregeld dienen te worden zijn:

- Plaatsen waar dieren opgevangen kunnen worden. Dit zullen in het algemeen de

bestaande opvangadressen voor dieren zijn, met uitwijkmogelijkheden naar opvangadressen in nabijgelegen gemeenten.

- Personen en diensten die ingezet kunnen worden voor het vangen en verzamelen van dieren. Als het goed is, maken deze ook de rampenoefeningen mee.
- De aanwezigheid van voldoende materiaal om dieren te vangen, te vervoeren en eerste hulp en verzorging te geven.
- Een systeem voor identificatie en registratie van de opgevangen dieren.
- Een draaiboek inzake de afstemming van taken tussen verantwoordelijke personen en diensten
- Bij zowel het rampenplan als het rampenbeheersingsplan wordt uitgegaan van rampen waarbij mensen en dieren betrokken zijn.

Aanbeveling 24: De gemeente beschrijft in haar rampenbeheersingsplan maatregelen ten aanzien van dieren in geval van een ramp of calamiteit.

5 LANDBOUWHUISDIEREN

5.1 Inleiding

Nederland houdt een onvoorstelbaar aantal landbouwhuisdieren: meer dan 450 miljoen per jaar. Landbouwhuisdieren zijn dieren die door mensen voor productiedoeleinden gehouden worden. Het gaat dan om vlees, eieren, melk of bont. Ruim 95 procent leeft in de bio-industrie (intensieve veehouderij). In deze bedrijfstak produceren zo veel mogelijk dieren zo veel mogelijk vlees, eieren, melk of bont. Op een zo klein mogelijke oppervlakte, zo snel mogelijk en tegen zo laag mogelijke prijzen. In de bio-industrie zijn dieren steeds verder doorgefokt op productie. Ze worden heel klinisch, zeer dicht op elkaar gehouden in draadgazen kooien of op roostervloeren. De gezondheidsproblemen die hierdoor ontstaan, worden gemaskeerd door antibiotica en andere medicaties. Het is daarom niet vreemd dat er steeds meer stemmen opgaan om beperkende maatregelen te nemen ten aanzien van de vestiging en uitbreiding van dergelijke bedrijven. Deze beperkende maatregelen worden over het algemeen om milieutechnische redenen genomen, maar kunnen ook het dierenwelzijn ten goede komen.

5.1.1 Verborgene bio-industrie

De laatste jaren komen nieuwe vormen van bio-industrie op. Daarin vinden we dieren zoals kalkoenen, vissen of eenden waarvan de consument niet weet dat ze in kleine hokken, bakken en donkere schuren gehouden worden. Vandaar de naam: 'verborgene bio-industrie'. Ook het grootste deel van het zogenaamde 'wild' zoals konijnen- en hertenvlees komt uit de verborgene bio-industrie. In deze sector worden de dieren opgefokt onder barbaarse omstandigheden.

5.1.2 Pelsdierenfokkerij

Een bijzondere tak van de intensieve veehouderij is de pelsdierenfokkerij. Roofdieren, zoals nertsen, moeten hier hun hele leven slijten in een kleine kooi. De dieren vertonen duidelijk gestoord gedrag. Het is ethisch niet aanvaardbaar om dieren zo te behandelen voor een luxeproduct als bont. Bovendien zijn er voldoende alternatieven voor het dragen van bont. In Nederland is er per 1 april 2008 een definitief verbod op de vossen- en chinchillafokkerij van kracht.

5.1.3 Aquacultuur

Een andere snel groeiende intensieve veehouderijtak is de commerciële productie van vissen, vooral van meerval, paling en tilapia. Veel vissoorten die in de aquacultuur worden gehouden kunnen zich niet natuurlijk voortplanten. De vrouwtjes worden ingespoten met hormonen. Paling kan zich helemaal niet in gevangenschap voortplanten. Daarom worden jonge palingen (glasalen) steeds weer uit het wild gevangen en vetgemest in zo kort mogelijke tijd. Vaak wordt een hogere watertemperatuur aangehouden om ze sneller te laten groeien. De vissen worden in zo hoog mogelijke dichtheden gehouden, met zo veel mogelijk vissen in een bak. Als de dieren volgroeid zijn, is er nog maar weinig ruimte in de bassins.

De massaproductie van deze dieren gaat net als de bekende bio-industrie ten koste van hun welzijn. Het doden van vissen is gruwelijk. Ze worden bij volledig bewustzijn opengesneden en ontdaan van hun ingewanden.

5.2 Rol van de gemeente

Intensieve veehouderijen hebben een vergunning van de gemeente nodig voor het oprichten en uitbreiden van het bedrijf. Het verlenen van een vergunning staat open voor inspraak. Een vergunning mag niet in strijd zijn met landelijke wetgeving, jurisprudentie en richtlijnen zoals milieuwetgeving, stanknormen en geluidshinder. Daarbij is gemeentelijke regelgeving eveneens van belang. Het bestemmingsplan dat voor een bepaald gebied geldt, is daarbij bepalend voor het wel of niet mogen oprichten en uitbreiden van veehouderijen.

5.3 Rol Dierenbescherming

Vergunningaanvragen staan altijd aangekondigd in lokale huis-aan-huiskranten, zodat een ieder zich ervan op de hoogte kan stellen. Wanneer er in de gemeente nieuwe

intensieve veehouderij dreigt te komen of uitbreiding plaatsvindt van een bestaand intensief bedrijf, kan op verschillende manieren actie worden ondernomen.

5.3.1 Politieke beïnvloeding

Voordat er daadwerkelijk intensieve veehouderij in een gemeente komt, gaat daar vaak een lang politiek besluitvormingstraject aan vooraf. De besluitvorming is afhankelijk van de vraag in hoeverre het geldende beleid de plannen toestaat. Het bestemmingsplan dat voor het gebied geldt, is daarbij vaak bepalend.

Ook bepalen milieuvorschriften, bijvoorbeeld op het gebied van geur- en geluidhinder, mede de vergunning. Hierbij is in principe inspraak mogelijk, naar aanleiding van het opstellen van een milieuvergunning of een besluit om nadere eisen op te leggen aan het bedrijf.

5.3.2 Juridische procedures

De Dierenbescherming kan op grond van haar statuten in beginsel geen juridische procedures voeren tegen (de vestiging van) intensieve veehouderijen. Aangezien het normaal gesproken vooral gaat om bouw- en milieuzaken, zullen onze eisen immers niet inhoudelijk bekeken worden, maar leiden tot afwijzing op formeel-procedurele gronden. Voor het welzijn van landbouwhuisdieren zetten wij ons dan ook langs andere wegen in, zoals overleg, lobby en publieke druk richting landelijke overheid en bedrijfsleven. Als afdeling kan wel steun worden gevraagd bij organisaties die zich wél op milieubescherming en ruimtelijke ordeningszaken richten, zoals Milieudefensie, Stichting Natuur en Milieu en de (provinciale) Milieufederaties.

Op landelijk niveau voert de Dierenbescherming overleg met bijvoorbeeld Milieudefensie op het gebied van gezamenlijke doelstellingen. In voorkomende gevallen wordt dus meegedacht bij het voeren van procedures tegen bijvoorbeeld megastallen.

Dierenbescherming scherp gekant tegen plannen voor varkensflat

De vergevorderde plannen voor een 'varkensfabriek' in het Amsterdamse havengebied stuit op scherpe protesten van de Dierenbescherming en Milieudefensie. Het complex moet honderd- tot driehonderdduizend slachtvarkens huisvesten op meerdere verdiepingen. Met deze verdere industrialisering van de varkenshouderij worden dieren definitief tot

dingen gereduceerd. Het systeem schaadt milieu en natuur en het eerlijke boerenbedrijf wordt weggeconcurrerd. Milieudefensie en Dierenbescherming roepen gezamenlijk de gemeente Amsterdam op geen medewerking te verlenen aan dit onzalige plan.

Het bouwen van enorme varkensflats leidt juist tot een verdere industrialisering. Voor realisering van de varkensfabriek bij Ruigoord zal de gemeente Amsterdam planologische medewerking moeten verlenen. Dierenbescherming en Milieudefensie roepen de gemeente derhalve op om deze medewerking niet te verlenen.

Bron: www.milieudefensie.nl

Wat betreft pelsdierhouderijen heeft de Dierenbescherming een convenant afgesloten met stichting Bont voor Dieren. Als in de lokale media of op de gemeentelijke website een bekendmaking verschijnt dat een nertsenfokker zijn bedrijf wil uitbreiden of een nieuw bedrijf wil beginnen, kan dit aangemeld worden bij Bont voor Dieren, die de nodige juridische procedures kan voeren.

5.3.3 Rol van de gemeente

In de bestemmingsplannen van de gemeente kan worden opgenomen dat nieuwe vestiging van intensieve veehouderijen niet wordt toegestaan. Het omzetten van de bestemming "grondgebonden agrarisch bedrijf" in de bestemming "niet-grondgebonden bedrijf" of "agrarisch bedrijf" kan eveneens worden geblokkeerd. Dit betekent dat de komst van alle vormen van intensieve veehouderijen wordt tegengehouden.

Veel gemeenten hebben in hun bestemmingsplan voor het buitengebied de bepaling dat alleen grondgebonden veehouderij is toegestaan. Deze bepaling sluit de vestiging uit van niet-grondgebonden bedrijven, zoals intensieve varkens- en pluimveehouderij.

De gemeente heeft dus een aantal bevoegdheden waarmee zij het dierenwelzijn kan bevorderen, zonder dat die bevoegdheden uitdrukkelijk voor het verbeteren van dierenwelzijn zijn bedoeld. Het gaat om bevoegdheden waarbij het planologisch motief vooropstaat. In dit verband kan met het oog op landschappelijke, natuurwetenschappelijke en milieuhygiënische belangen, en in het kader van de waterwinning, intensieve veehouderij worden beperkt of uitgesloten. Zo zijn er

gebieden die uit oogpunt van natuur en landschap gevoelig zijn voor verzuring en vermessing. Tegengaan van vermessing en verzuring kan een planologisch relevant vraagstuk zijn en dus geregeld worden in een bestemmingsplan. Met zo'n regeling kan het dierenwelzijnsbelang indirect worden gediend. Hetzelfde geldt voor de vestiging van pelsdierfokkerijen. Deze bedrijven kunnen worden geweerd op basis van een bestemmingsplan, mits daarvoor goede motieven op het gebied van ruimtelijke ordening gelden.

Alphen verbiedt uitbreiding nertsenfokkerij

De gemeente Alphen aan den Rijn verbiedt de uitbreiding van de nertsenfokkerij aan de Steekterweg bij Zwammerdam. De nertsenfokker wilde het aantal pelsdieren verdubbelen.

Burgemeester en wethouders vrezen een toename van dierenleed na zo'n uitbreiding en weigeren daarom het bestemmingsplan te wijzigen en bouwvergunningen af te geven.

Wethouder Blom van Dierenwelzijn volgt hiermee een motie van de gemeenteraad.

Bron: www.tvwest.nl

Aanbeveling 25:

De gemeente voorkomt met behulp van haar bestemmingsplannen bio-industrie binnen haar grenzen.

5.3.4 Reconstructiebeleid

In de afgelopen jaren zijn door de provinciebesturen van Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg vele tientallen gebieden genomineerd als Landbouwontwikkelingsgebied (LOG). Dit maakt onderdeel uit van het reconstructiebeleid. Gemeenten maken ontwikkelplannen voor deze gebieden, waarin is opgenomen waar en hoe de intensieve veehouderij in het gebied zich kan ontwikkelen en welke voorwaarden daarvoor gelden. Door deze voorwaarden aan te scherpen is het voor een gemeente mogelijk intensieve veehouderij binnen haar grenzen te weren.

Gemeenteraad Ommen wijst megastallen af

vrijdag 05 september 2008

Megastallen komen er niet in Ommen. De gemeenteraad heeft gisteravond lang gedebatteerd over de voorwaarden waaronder nieuwe intensieve veehouderijen in de Landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's)

mogen komen. Nieuwe bedrijven mogen niet binnen 500 meter van bestaande bedrijfsbestemmingen komen, zo bepaalde de gemeenteraad.

Daaraan voorafgaand stelde wethouder Arent Beugelink met klem dat burgemeester en wethouders unaniem achter het voorstel staan om nieuwvestigingen op een afstand van minimaal 100 meter toe te staan van bestaande bouwblokken of burgerwoningen in de LOG's. Welke stappen het college van B en W zet, nu ze door de gemeenteraad zo aangepakt is, bleef nog in het midden. Een deel van de CDA-fractie en de fractie van de ChristenUnie probeerde een compromis te bereiken door de afstand in 250 meter te wijzigen. Daardoor zouden twee locaties in de Vinkenbuurt overblijven voor nieuwvestiging. De overige twaalf die in de vier LOG-gebieden aangewezen waren, vallen dan af.

Het besluit van de gemeenteraad heeft tot gevolg dat er volgens de berekeningen van de gemeente geen mogelijkheden zijn voor nieuwe intensieve veehouderijen in de aangewezen gebieden, zo stelde Beugelink. De locatie aan de Schapendijk in Arriërveld waar vier bedrijven geclusterd zouden kunnen komen, blijft voorlopig op de plank liggen. De gemeente wil eerst een evaluatie van de reconstructiewet door de provincie afwachten.

Bron: de Stentor

Aanbeveling 26:

De gemeente voorkomt bio-industrie binnen een landbouwontwikkelingsgebied door het scherp stellen van randvoorwaarden in het ontwikkelplan.

5.3.5 Vee- en paardenmarkten

Handel op veemarkten en/of paardenmarkten en het daarmee gepaard gaande transport van dieren zijn een duidelijke bron van stress, angst en lijden en vormen daardoor een grote inbreuk op het welzijn van de dieren. Ook vormen handel en transport een groot risico voor de verspreiding van besmettelijke dierziekten.

Veemarkten

De dieren worden uit hun vertrouwde omgeving gehaald, moeten een vrachtwagen in en uit en worden opeens gehanteerd door andere mensen. Ook worden ze geconfronteerd met vreemde soortgenoten en vaak gemixt in nieuwe groepen, wat bij runderen zelfs tot rangordegevechten kan

leiden. Ze krijgen te maken met een andere omgeving waar minder ruimte, voer en water beschikbaar is en licht, geluid en geur aanzienlijk anders zijn. De temperatuur waaraan de dieren bloot staan kan bovendien sterk verschillen. Om nog maar te zwijgen over het gebruik van elektrische prikstokken, het meppen met wandelstokken en mensen die denken dat een staart ook als handvat dient. Tot slot gaan ze, als de prijs niet goed is, desnoods dezelfde weg weer terug.

Paardenmarkten

De tijdsduur die de paarden doorbrengen op de markt, staand, zonder serieuze beweging, is lang. Vaak staan de dieren er 18-24 uur, zij aan zij, aangeboden. Hoewel er wel water aanwezig is worden paarden soms niet voorzien van water. Ook het transport van de paarden naar de markt toe betekent dat de dieren uit hun vertrouwde omgeving worden gehaald. De omgang van de kooplui en bezoekers met de dieren hebben enorme welzijnsnadelen. Mensen die voelen aan de paarden (of erger: meppen het dier). Als naast de paardenmarkt een luidruchtige kermis is gelokaliseerd, is dit vanuit dierenwelzijn gezien geen goede combinatie. Paarden hebben zeer gevoelige oren en het is voor deze dieren zeer onprettig de hele dag in de herrie te staan. Zeker als de aanvoerroute naar de markt via de kermis is gelegd. De meeste paardenmarkten hebben economisch gezien geen enkele betekenis en zijn te zien als het opleuken van een lokale braderie of plaatselijke jaarmarkt. Daar gebruik je geen dieren voor, dat is niet meer van deze tijd.

De Dierenbescherming is daarom van mening dat een gemeente op geen enkele wijze goedkeuring en medewerking moet verlenen aan het organiseren of exploiteren van een veemarkt en/of paardenmarkten.

Sluiting Veemarkt gaat gewoon door

De sluiting van de Veemarkthallen in 2011 gaat door. Het Utrechtse college is niet op andere gedachten gebracht door de schapenoptocht van gistermiddag. Met zo'n honderd schapen trok de Stichting Veehandel Utrecht door de binnenstad uit protest tegen de sluiting van de Veemarkt. Wethouder Giesberts stond de actievoerders te woord en gaf aan dat de gemeente niet om te praten was. Op de plek van de Veemarkthallen wil de gemeente Utrecht huizen bouwen.

Bron: www.rtvutrecht.nl

Aanbeveling 27:

De gemeente werkt op geen enkele wijze mee aan de mogelijkheid tot het organiseren of exploiteren van een veemarkt of paardenmarkt.

5.3.6 Stimuleren van scharrel- en biologische productie en consumptie

Via de meeste cateraars is een ruim aanbod van biologische producten, zoals melk, eieren en vlees verkrijgbaar. 'Biologische' dieren zien gegarandeerd de buitenlucht en krijgen normaal te eten, dus geen groeibevorderaars en genetisch gemanipuleerd voedsel. Biologische eieren zijn de diervriendelijkste eieren. In de stal hebben de kippen stro om in te scharrelen, voldoende zitstokken om te rusten en legnesten om een ei in te leggen. Het voer is biologisch, dus onbespoten. Alleen voor biologische kippen is het preventief wegbranden of wegnippen van een (levend) deel van de snavel verboden.

Naast biologische zuivel is er nu ook de zogenaamde 'weidezuivel'. Dit komt van koeien die tussen het voorjaar en najaar gegarandeerd in de wei hebben gelopen

De gemeente kan deze alternatieve veehouderij stimuleren door zelf het goede voorbeeld te geven en in de kantines van de verschillende gemeentelijke diensten en afdelingen en bij recepties alleen scharrel- en/of biologische producten te gebruiken en te zorgen voor de aanwezigheid van vegetarisch voedsel.

Aanbeveling 28:

De gemeente stimuleert de alternatieve veehouderij door zelf het goede voorbeeld te geven en in de kantines van de verschillende gemeentelijke diensten en afdelingen en bij recepties alleen scharrel- of biologische producten te gebruiken en te zorgen voor de aanwezigheid van vegetarisch voedsel. Daarbij geeft ze voorlichting over het belang van scharrel- en biologische producten.

6 PROEFDIEREN

Enkele gemeenten hebben ook proefdieren onder hun 'inwoners'. Het aantal dierproeven in Nederland schommelt de laatste jaren rond de 600.000 per jaar. Voor het merendeel gaat het om muizen en ratten, maar ook cavia's, hamsters, konijnen, honden, katten, kippen, geiten, varkens, paarden, apen en vissen worden gebruikt. Gegevens hierover zijn te vinden in het rapport 'Zodoende' dat jaarlijks door de Voedsel- en Warenautoriteit wordt uitgegeven.

Dierproeven zijn in principe verboden, tenzij de instelling over een vergunning beschikt en de onderzoekers een positief advies hebben gekregen van een Dier Experimenten Commissie (DEC). Aan welke eisen en voorwaarden de instellingen en onderzoekers moeten voldoen, staat beschreven in de 'Wet op de dierproeven (Wod)'. Deze wet bestaat sinds 1977 en is in 1996 gewijzigd en in 2004 geëvalueerd. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) is hoofdverantwoordelijk.

De meeste dierproeven worden verricht in het kader van biomedisch onderzoek: voor het bestuderen van ziekten en het ontwikkelen van medicijnen en therapieën. Daarnaast wordt ongeveer een derde deel van de proeven uitgevoerd vanwege wettelijke eisen, zowel nationaal als internationaal. Dit zijn bijna allemaal giftigheidtests, bijvoorbeeld van chemische stoffen, schoonmaakmiddelen, huishoudelijke producten, stoffen die gebruikt worden in de industrie, maar ook stoffen in geneesmiddelen en vaccins.

In Nederland is het testen van cosmetische producten sinds 1996 verboden. Dan is er nog een klein deel van de dieren dat uit het wild wordt gevangen. Zij worden voor giftigheidtests gebruikt, bijvoorbeeld om de waterkwaliteit te testen. Andere worden gemerkt en weer teruggezet in hun leefomgeving om het gedrag van de diersoort of populatie of de grootte van

het territorium te bestuderen. Het overgrote deel van de proefdieren wordt echter gebruikt binnen de laboratoria van universiteiten, farmaceutische bedrijven en scholen. Veel proefdieren zijn gehuisvest in kleine kooien die nauwelijks tegemoet komen aan hun soortspecifieke behoeften. Er wordt wel meer en meer gewerkt aan betere huisvesting.

6.1 Rol van de gemeente

Op proefdiergebruik kan de gemeente weinig invloed uitoefenen, omdat de regelgeving uitdrukkelijk aan de rijksoverheid is toebedeeld. Wel kan de gemeente in het kader van de Wet milieubeheer controleren of men zich aan de rijksvergunning voor het proefdiergebruik houdt.

Aanbeveling 29:

De gemeente geeft samen met Dierenbeschermingsorganisaties voorlichting over producten waarvoor geen dierproeven zijn gebruikt en geeft in haar eigen huishouding het goede voorbeeld.

Haags stadhuis eindelijk proefdiervrij

Tijdens de voorjaarsnota diende D66, met medeondertekening van het CDA en de Haagse Stadspartij, een motie in die het college opriep over te gaan op proefdiervrije schoonmaakmiddelen. Bij de afdoening van de motie sprak het college de intentie uit om proefdiervrije schoonmaakmiddelen te gebruiken. Om deze toezegging extra te kracht te geven kwamen de drie partijen deze week met het verzoek om voortaan in de aanbestedingsprocedure een verklaring op te nemen. Hierin moeten producenten verklaren dat hun eindproduct noch de ingrediënten getest zijn op proefdieren. De wethouder zei tijdens de commissievergadering gehoor te willen geven aan de oproep van de drie partijen. Hiermee wordt gemeente Den Haag de eerste Nederlandse gemeente die openlijk stelling neemt tegen het gebruik van dierproeven.

Bron: www.d66denhaag.nl

7 IN HET WILD LEVENDE DIEREN: JACHT, BEHEER EN OVERLAST

7.1 Jacht, beheer en schadebestrijding

De bescherming van zowel inheemse (van oorsprong in Nederland voorkomende) als uitheemse planten- en diersoorten is geregeld in de Flora- en faunawet. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op jacht, beheer en schadebestrijding en de rol van de gemeente hierin. De Flora- en faunawet maakt onderscheid in jacht enerzijds en beheer en schadebestrijding anderzijds.

7.2 Jacht

In de wet worden zes diersoorten als vrij bejaagbaar aangemerkt: haas, fazant, patrijs, wilde eend, konijn en houtduif. Feitelijk mag niet op de patrijs worden gejaagd, omdat die op de "rode lijst" staat van diersoorten die met uitroeiing worden bedreigd of speciaal gevaar lopen. Op deze soorten mag niet worden gejaagd.

Voor de niet-wildsoorten geldt een regime van beheer en schadebestrijding. Dit regime is ook van toepassing op de zes wildsoorten buiten de openingstijden van de jacht.

Per diersoort is vastgesteld wanneer er op gejaagd mag worden: de jacht is binnen de vastgestelde data geopend (tussen 15 augustus-1 februari). Dit wordt jaarlijks bepaald door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

De wet geeft aan wie er mag jagen. Het "genot van de jacht" is gekoppeld aan het bezit of gebruik van de grond, maar kan worden verhuurd aan anderen als bijvoorbeeld de eigenaar of de grondgebruiker niet zelf de wildstand wil beheren. Zolang een pachter of grondgebruiker toestemming verleend kan de gemeente het genot van de jacht op gemeentegrounden verhuren.

7.2.1 Uitzonderingsgebieden

Wettelijk mag er niet gejaagd worden in beschermde natuurmonumenten, Wetlands en Vogel- en Habitatrichtlijngebieden. In een beschermde leefomgeving (zie hoofdstuk 8) zal de jacht niet toegestaan zijn als die in strijd is met de voorschriften in het aanwijzingsbesluit. Ook gebieden met een planologische bescherming, zoals nationale landschappen of een toebedeelde functie 'buitengebied' of 'natuur', zijn niet geopend voor de jacht wanneer dit blijkt uit de voorschriften in het bestemmingsplan.

7.2.2 Argumenten tegen de plezierjacht

De Dierenbescherming is tegen jacht. Dieren behoren met rust te worden gelaten en zij moeten de kans te krijgen om in vrijheid te leven en te sterven. Daarbij is het onnodig om dieren te bejagen om de volgende redenen:

- Door de jacht verandert de natuurlijke inrichting van het terrein. Hierdoor wordt de natuurlijke regulering van de dierpopulaties verstoord. Ieder dier is nuttig als element in het totale ecosysteem, in zo'n systeem is geen overschot.
- Wild voor consumptie is onnodig. Er is al een overproductie van vlees uit de veehouderij. Het grootste deel van de dieren die geschoten worden, is dan ook niet bestemd voor consumptie. Ze dienen alleen maar als jachttrofee – pure verspilling van leven.
- Bij plezierjacht zijn dieren heel vaak niet direct dood. Door onervarenheid, jagen bij schemer of door het extra spannend te willen maken, worden dieren niet goed geraakt, slaan op de vlucht en worden niet (op tijd) teruggevonden. De dieren lijden dan nodeloos veel pijn.
- Als een ouderdier gedood wordt, heeft dat vaak tot gevolg dat de achterblijvende jongen de honger dood sterven.
- Niet alleen bejaagde dieren, maar alle dieren in het jachtgebied lijden door angst en stress onder een jachtpartij. Zij worden uit hun territorium verdreven en keren vaak niet terug. Ook raken andere dieren vaak gewond door verdwaalde hagel.
- Plezierjagers jagen uit eigenbelang op dierlijke concurrenten, zoals de vos. Dit zijn de natuurlijke vijanden van voor de jagers aantrekkelijk wild zoals hazen, konijnen en fazanten.

7.2.3 Rol van de gemeente

Omdat er voldoende alternatieven zijn om via diervriendelijke maatregelen gewasschade tegen te gaan en, indien er toch beheerd en bestreden dient te worden, hierover een wettelijk afwegingskader bestaat is het toestaan en toepassen van de traditionele plezierjacht volkomen achterhaald en overbodig. In feite is het eerst en vooral een welhaast folkloristische traditie, met rituelen en gebruiken rondom het 'als sport' bejagen van dieren. Er wordt hiermee geen algemeen belang gediend en er is voor de gemeente dan ook geen enkele reden hieraan medewerking te verlenen.

Teylingen schaft structureel jagen af

De kans dat wilde dieren voor overlast zorgen in diverse gemeentelijke gebieden in Teylingen is zo klein, dat er niet meer structureel op gejaagd hoeft te worden. Burgemeester en wethouders willen af van de contracten met jagers. De aanleiding hiervoor is dat op het recreatie-eiland Koudenhorn al twee jaar niet is gejaagd, en dat er bij de gemeente geen klachten zijn binnengekomen over overlast van ganzen en konijnen.

Bron: www.leidschdagblad.nl

Aanbeveling 30:

Jacht wordt op gemeentegronden uitgebannen. Als de gemeente zo ver niet wil gaan, moeten in elk geval de verhuurvoorwaarden in overleg met natuur- en dierenbeschermingsorganisaties worden aangescherpt. Te denken valt aan beperking van het aantal dagen waarop gejaagd mag worden, niet jagen bij vorst, geen gasten meenemen op jacht etc.

7.3 Beheer en schadebestrijding

7.3.1 Flora- en faunawet

Het is mogelijk af te wijken van de Flora- en faunawet ten aanzien van de algemene bescherming van beschermde diersoorten in het kader van beheer en schadebestrijding.

De meeste bevoegdheden in het kader van beheer en schadebestrijding zijn toegekend aan de provincies. Behalve de minister kunnen provincies algemene vrijstellingen van de verbodsbepalingen verlenen voor bepaalde soorten (landelijke en provinciale schadesoorten). Daarnaast kunnen Gedeputeerde Staten individuele ontheffingen

verlenen ten behoeve van beheer en schadebestrijding en opdracht geven tot het beperken van de stand van een aantal diersoorten

7.3.2 Natuurbeschermingswet 1998

In principe is schadebestrijding, in tegenstelling tot jacht, ook mogelijk in beschermde natuurgebieden. De belangenafweging kan anders uitvallen dan bij schadebestrijding buiten beschermde natuurgebieden. Beschermde natuurgebieden zijn immers speciaal aangewezen om rust en veiligheid te waarborgen; bescherming van vogels dient hier zwaarder te wegen. Bestrijding van soorten waarvoor het natuurgebied is aangewezen is in ieder geval uitgesloten. Bestrijding van andere soorten is niet uitgesloten, maar wel uitzonderlijk.

7.3.3 Vrijstellingen, ontheffingen en vergunningen

Er kan van het beschermingsregime van de Flora- en faunawet worden afgeweken, bijvoorbeeld als men van mening is dat dieren belangrijke schade aanrichten aan gewassen, of schade toebrengen aan de wilde flora en fauna. Er kan dan toestemming worden verleend tot vangen, verjagen of afschieten. Dit is in de regel alleen toegestaan als de provincie ontheffing van één of meer van de verbodsbepalingen heeft gegeven (Flora- en faunawet, artikel 68). Daarnaast heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een aantal soorten aangemerkt, die onder voorwaarden ook zonder ontheffing mogen worden bestreden. Het gaat om soorten, waarvan men van mening is, dat ze in het gehele land (of in delen daarvan) veelvuldig belangrijke schade aanrichten. Dit zijn volgens de wet de houtduif, konijn, mol, zwarte kraai en kauw. Voor deze dieren heeft de minister een vrijstelling verleend. Voor een aantal soorten, dat in delen van het land belangrijke schade kunnen aanrichten, kan bij provinciale verordening eveneens vrijstelling worden verleend.

Het is mogelijk om Gedeputeerde Staten (hierna GS) een ontheffing te vragen van bepaalde verboden, bijvoorbeeld een ontheffing om beschermde inheemse dieren in het kader van beheer en schadebestrijding te verontrusten of te doden. GS kunnen een dergelijke ontheffing onder strikte voorwaarden en op bepaalde gronden verlenen, zoals:

- er is geen andere bevredigende oplossing;

- de soort kan in een gunstige staat van instandhouding blijven voortbestaan;
- er is belangrijke schade aan gewas, vee, bedrijfsmatige visserij of schade aan de wilde flora of fauna;
- het is in het belang van bijvoorbeeld de volksgezondheid en de luchtverkeersveiligheid.

In beginsel wordt zo'n ontheffing slechts verleend aan faunabeheereenheden op basis van een door GS goedgekeurd faunabeheerplan. Alvorens van de ontheffing gebruik kan worden gemaakt, dient de grondgebruiker wel schriftelijk toestemming te hebben verleend voor het betreden van de door hem gebruikte gronden of opstallen.

7.3.4 Beheerargument

Afschot is geen goede methode om een populatie in stand te houden. Een populatie houdt zichzelf in evenwicht, ook zonder inmenging van de mens. Er is dan wel sprake van fluctuaties: het ene moment zijn er wat meer of minder dieren dan gemiddeld, een paar jaar later komt het aantal weer rond het gemiddelde. Een gebied biedt slechts aan een beperkt aantal dieren voldoende voedsel, water en beschutting. Dit wordt ook wel de "draagkracht" van het gebied genoemd. Zolang de mens hier niet in ingrijpt, bijvoorbeeld door bij te voeren, reguleert een populatie zichzelf.

Het voortbestaan van de ene populatie kan bij ingrijpen boven de andere gesteld worden, waardoor roofdieren zoals vossen worden afgeschoten. De Dierenbescherming is voorstander van natuurlijke regulatie. Alle dieren zijn belangrijk vanwege hun onderlinge afhankelijkheid en hun relatie met de flora.

7.3.5 Argument schadebestrijding

Vaak wordt ervan uitgegaan dat het aantal dieren door afschot plaatselijk vermindert en dat er daardoor minder schade zal optreden. Dat is lang niet altijd het geval. Door allerlei op elkaar van invloed zijnde processen blijkt dat het doden van dieren vaak geen effect heeft. Bijvoorbeeld door het zelfregulerende vermogen van dieren. Zo krijgen ze bij verlies van jongen vaak tweede worpen of meer jongen per nest. Ook krijgt men te maken met territoriumgedrag. Lege gebieden worden binnen de kortste tijd weer ingevuld. Verder ontstaat door bejaging een hoger energieverbruik, waardoor de dieren meer (gewassen) eten. Normaal gesproken wordt

deze schade alleen aangepakt als het economisch verlies groter is dan de kosten van de bestrijding. De kosten voor jagen en doden zijn helaas relatief laag. Vanuit traditionele overwegingen en oude gewoontes wordt vaak direct naar het geweer gegrepen, en vindt men alternatieven niet effectief. Uit verschillende onderzoeken blijkt echter het tegendeel.

7.3.6 Alternatieven

Inmiddels zijn er diverse methoden om effectief landbouwschade te bestrijden. Denk bijvoorbeeld aan het toekennen van andere foerageergebieden, het aanleggen van rasters of het afdekken van een gewas, spannen van draden, gebruiken van knalapparaten, het afspelen van angstkreten, het inzetten van neproofvogels of het verspreiden van stoffen met een sterke geur die de dieren afschrikt (bijv. roofdierenmest). Het dieper en zoveel mogelijk gelijktijdig zaaien is eveneens een eenvoudige en effectieve methode om schade te voorkomen.

Ook ter voorkoming van ongelukken in het verkeer zijn er alternatieven, zoals het plaatsen van reflectoren, duidelijke waarschuwborden voor de automobilisten of het bij de weg vandaan houden door middel van reukstoffen enzovoort.

Aanbeveling 31:

De gemeente overlegt met de Dierenbescherming over alternatieve methoden, in plaats van het doden van dieren, om schade en verkeersongevallen te minimaliseren.

7.4 Hengelen

De vis is het oudste gewervelde dier op aarde. Er zijn meer vissen dan alle zoogdieren, vogels, reptielen en amfibieën bij elkaar. Vissen zijn intelligente dieren. Onderzoek heeft aangetoond, dat zij tot indrukwekkende leerprestaties in staat zijn. Ook is aangetoond dat vissen over diverse zintuigen beschikken. De Dierenbescherming vindt dat vissen zo veel mogelijk met rust moeten worden gelaten en dat de natuur gewoon haar gang moet kunnen gaan.

De Dierenbescherming is tegen hengelen en viswedstrijden, waarbij de vis alleen wordt gebruikt voor ontspanning en vermaak van mensen die zo veel mogelijk vissen in een zo kort mogelijke tijd willen vangen. Er bestaan vele alternatieve bezigheden die niet met het gebruik van dieren gepaard gaan, of waarbij het welzijn van dieren niet wordt geschaad. De Dierenbescherming vindt vermaak en

ontspanning absoluut geen rechtvaardiging om vissen te verwonden en hen angst, pijn en leed aan te doen.

7.5 Wet- en regelgeving

Het is relatief eenvoudig om te gaan vissen. Er zijn dan ook ruim 1,2 miljoen sportvisserij en hengelaars in Nederland. Om te mogen vissen in de Nederlandse binnenwateren moet men in het bezit zijn van de VISpas. Deze geldt als bewijs van lidmaatschap van de hengelsportvereniging of visrechtgebende federatie en Sportvisserij Nederland. Met de VISpas mag men met twee hengels en alle toegestane aassoorten vissen in alle wateren die zijn ingebracht in de Landelijke Lijst van Viswateren. In deze lijst staan alle wateren die hengelsportverenigingen, federaties en Sportvisserij Nederland hebben ingebracht.

Voor de sportvisserij die geen lid zijn van een hengelsportvereniging is er sinds 1 januari 2007 een document: *de Kleine VISpas*. Hiermee mag met één hengel en een beperkt aantal aassoorten in een beperkt aantal wateren (zie Kleine Lijst van Viswateren) worden gevestigd. De Kleine VISpas vormt samen met de Kleine Lijst van Viswateren de visvergunning (schriftelijke toestemming).

Geen enkele hengelaar wordt gevraagd naar enige kennis of ervaring. Iedereen kan met een goedkope hengel, een draad en een haak met een oud stukje brood al aan de slag. Door het gebrek aan drempels is er ook veel ondeskundigheid, onwetendheid en onverschilligheid onder de hengelaars. Een vis aan een haak schreeuwt niet van pijn, maar dat wil niet zeggen hij geen pijn voelt. De opvatting dat vissen koudbloedige dieren zijn en daardoor gevoelloos, is beslist onjuist. Vissen zijn gewervelde dieren. De bouw en de werking van hun zintuigen zijn te vergelijken met die van de andere gewervelde dieren. We mogen daarom aannemen dat een vis bij verwonding niet alleen pijn voelt, maar ook dat hij als hij gevangen wordt angst en stress ervaart. Wetenschappers uit de hele wereld onderschrijven nieuwe inzichten in de evolutieprocessen en in het bijzonder de evolutie, structuur en werking van de hersenen van vissen, waaruit blijkt "dat vissen emoties en het ervaren van pijn en leed niet onzegd kan worden". Vissen kunnen pijn en angst lang onthouden. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat een karper, na eenmaal te zijn gevangen, voor een tweede keer de haak ontwijkt.

Hengelen heeft dan ook veel dierenleed tot gevolg. Een paar voorbeelden:

a. Gebroken lijnen en hengels

Hengels en lijnen breken af en de vis ontsnapt met haak, lijn en hengel en sterft een ellendige dood.

b. Verkeerde haak / bevestiging

Verkeerde haken of verkeerde bevestiging zorgen ervoor dat de vis de haak inslikt en sterft.

c. Levend aas

Het gebruik van levend aas is verboden. Helaas wordt er nog steeds illegaal gevestigd met levend aas, zoals levende vis als aas voor roofvissen.

d. Het 'drillen' van de vis

Het 'drillen' van de vis is het systeem van een klein stukje ophalen, weer laten gaan, weer een stukje ophalen enzovoort. Dit veroorzaakt veel angst en stress bij de vis.

e. De vis pakken met droge handen

De vis wordt vaak met droge handen uit het water gehaald waardoor de slijmhuide wordt aangetast. Voor de vis staat dit gelijk aan het afkruisen van de huid. Dit veroorzaakt veel pijn en leidt vaak tot de dood van het dier. De slijmhuide is bovendien een belangrijke barrière tegen ziektekiemen.

f. Ondeskundig verwijderen van de haak

De haak wordt vaak ruw en ondeskundig verwijderd, waardoor pijn en wonden ontstaan en de vis later toch nog sterft.

g. Vis bewaren in een leefnet

Vissen worden met name bij wedstrijden in leefnetten bewaard, om later op te meten of te wegen. Vissen willen ontsnappen, verwonden zich, lijden pijn en hebben angst.

h. Het verkeerd doden van de vis

Vissen die worden meegenomen voor de consumptie, worden vaak niet goed gedood. Een vis moet met een zware klap op de kop gedood worden, want hij is niet direct dood door snijden, strippen, zout, of heet water.

i. Leed voor (water)vogels

Het gebruik van lood kan leiden tot loodvergiftiging bij watervogels die de stukjes lood opeten in plaats van steentjes. Ook sterven veel vogels een ellendige dood omdat zij verstrikt raken in losgeraakte of verloren visdraad of omdat zij een vishaak inslikken.

De Dierenbescherming beschouwt hengelen als een vorm van plezierjacht en is er mede op grond van bovengenoemd dierenleed tegen. Vanuit het respect voor dieren dat kinderen van jongs af aan dient te worden bijgebracht, vindt de Dierenbescherming in het bijzonder dat kinderen niet gestimuleerd moeten worden te gaan vissen, maar juist voorgelicht moeten worden over wat hengelen nu eigenlijk inhoudt.

7.6 Rol van de gemeente

De hengelsport is door de Rijksoverheid in de Visserijwet geregeld. Dit heeft tot gevolg dat de gemeente geen nadere regels ten aanzien van hengelen kan stellen. Wel kan de gemeente bij het afgeven van een vergunning voor een vis-evenement aan deze vergunning voorwaarden verbinden of de vergunning weigeren. Als de gemeente eigenaar is van water en/of oevers kan zij het hengelen in dat water of vanaf die oever verbieden of onder bepaalde voorwaarden toestaan.

Voor wat betreft (vis)water waar de gemeente eigenaar van is, kan zij het grondgebied verpachten. Zij kan als voorwaarde opnemen dat het gebruik van het water als viswater verboden is. Als de gemeente de overeenkomst van visrecht met een hengelsportvereniging niet wil verlengen, moet zij uiterlijk acht maanden voor het eind van de lopende overeenkomst aan de hurende vereniging schriftelijk te kennen geven dat de overeenkomst van het visrecht niet voortgezet zal worden. Dit is geregeld in de Visserijwet

Aanbeveling 32:
De gemeente verpacht geen (vis)water aan hengelsportverenigingen

7.6.1 Vis-evenementen

Bij viswedstrijden is het welzijn van de vissen ondergeschikt aan het winnen van de wedstrijd. Het vangen van zo veel mogelijk dieren in zo kort mogelijke tijd (een zogeheten 'visrally') is een grove ontkenning van de intrinsieke waarde van dieren. Het vissen in wedstrijdverband zou verboden moeten worden, met name in schoolverband. Het gebruik van leefnetten/bewaarszakken, waarin de dieren bewaard worden om ze aan het eind van de dag te tellen, te wegen of te fotograferen en ze vervolgens weer vrij te laten, veroorzaakt onnodig leed. Het veroorzaakt veel welzijnsproblemen, door de inperking in de bewegingsvrijheid van de dieren ten gevolge van het "opstapelen" van vissen.

Veel vissen worden door hengelaars ondeskundig en onzorgvuldig behandeld. Door het niet verlenen van een vergunning voor viswedstrijden kan de gemeente hengelevenementen tegenhouden. Als een gemeente niet zo ver wil gaan, kan zij in de overeenkomst met hengelerverenigingen specifiek het houden van visrally's en het gebruik van levend aas en van leefnetten verbieden. Hetzelfde verbod wordt verbonden aan het uitgeven van vergunningen voor het vissen met één gewone hengel.

Aanbeveling 33:
De overeenkomst met hengelerverenigingen voor het gebruik van de gemeentewateren wordt zodanig aangepast, dat hierin het houden van visrally's en het gebruik van leefnetten wordt verboden. Hetzelfde verbod wordt verbonden aan het uitgeven van vergunningen voor het vissen met één gewone hengel.

Aanbeveling 34:
De gemeente geeft samen met natuur- en dierenbeschermingsorganisaties voorlichting om hengelen tegen te gaan, zeker het hengelen door kinderen.

7.7 Overlastgevende dieren

In steden, (stads)parken en woonwijken kunnen groepen dieren leven (o.a. duiven, ganzen of kippen) waarvan overlast wordt ervaren. Vaak kunnen ze zich goed handhaven op een plaats, omdat er voldoende voedsel en schuilgelegenheid is en ze vaak bijgevoerd worden. De dieren planten zich voort en op een gegeven moment wordt de aanwezigheid van de dieren als overlast ervaren door bijvoorbeeld uitwerpselen, geluidsoverlast of verkeersgevaar. Voor de dieren zelf hoeft er helemaal geen sprake te zijn van overlast. Vaak hebben ze een redelijk goed bestaan.

7.7.1 Rol van de gemeente

Gemeenten zijn medeverantwoordelijk voor dieren die binnen de gemeentegrenzen leven. Vaak worden gemeenten als eerste geconfronteerd met klachten over overlast door dieren. De bevolking verwacht dat de gemeente iets tegen de (vermeende) overlast doet.

Het bestrijden van de dieren dient de allerlaatste optie te zijn. Men zou eerst alle alternatieve oplossingen moeten onderzoeken, alvorens over te gaan tot het vangen en/of doden van de dieren. De Dierenbescherming

kan gemeenten hierin adviseren. Ten aanzien van een groot aantal diersoorten heeft de Dierenbescherming tips voor het beperken en voorkomen van overlast. Zo nodig zijn er ook richtlijnen voor het vangen van de dieren.

Voor de bestrijding van overlast door dieren is het voorkomen van het probleem uiteraard altijd de beste oplossing. Preventieve maatregelen liggen veelal op het vlak van voedselbeschikbaarheid en diervriendelijke geboortebeperving zoals eieren schudden, nestbeheer etc. Ook het minder aantrekkelijk maken van bepaalde plaatsen door de bebouwing aan te passen of dierwerende maatregelen te treffen, behoort tot de mogelijkheden.

Aanbeveling 35:

De gemeente onderzoekt eerst alle alternatieve oplossingen, alvorens over te gaan tot het vangen en/of doden van dieren die overlast geven. De gemeente vraagt de Dierenbescherming hierin te adviseren.

7.7.2 (Water)vogels

Dat zich groepen vogels binnen de stadsgrenzen bevinden, zoals verwilderde kippen en hanen, ganzen, pauwen, kalkoenen, (muskus)eenden en andere eendensoorten, is meestal veroorzaakt doordat een aantal van hen is uitgezet door mensen die ze niet meer wilden houden.

Deze dieren kunnen zich 'in het wild' goed handhaven als ze op plaatsen leven waar voldoende voedsel en schuilplaatsen zijn. Ze zullen zich dan waarschijnlijk voortplanten. Hierdoor groeit de populatie per saldo. Ook kan de aanwezigheid van een groep verwilderde vogels een stimulans zijn voor andere mensen om daar hun overvloedige vogels te dumpen.

Kippen

- Preventie

Als er groepen kippen te dicht bij wegen leven en daar een gevaar voor de weggebruikers en zichzelf zijn, kunnen ze door het geleidelijk verplaatsen van de voederplaats naar een veiliger plek worden gelokt. Het is van belang dat het voeren van de dieren in de hand wordt gehouden. Kippen moeten niet of zeer beperkt worden gevoerd. De gemeente zou borden kunnen plaatsen bij het leefgebied van de dieren met waarschuwingen om niet te voeren. Beperkt voeren door vaste personen is nodig om de populatie in de gaten te kunnen houden en om het leggen van eieren (zie hierna) te kunnen sturen.

- Eieren rapen

De populatie kan worden beheerst door het rapen van eieren. Broedse hennen hebben echter de neiging om hun eieren goed te verstoppert. Het is dus niet altijd mogelijk om nesten te vinden. Het is het proberen waard om op de plek waar de kippen leven aantrekkelijke nestplaatsen te maken. Vaste personen kunnen dan elke dag eieren rapen. Broedse hennen zullen echter nieuwe eieren leggen als de oude verwijderd zijn, dus moeten de eieren wel elke dag of om de dag worden verwijderd.

- Vangen en herplaatsen

Op den duur kan een populatie verwilderde kippen zo groot worden dat er overlast wordt ervaren en mensen gaan klagen bij de gemeente. Vaak zal de gemeente een bedrijf inhuren om de kippen te vangen. Als er geen overleg plaatsvindt tussen de gemeente en dierenbeschermingsorganisaties, zullen de kippen in de meeste gevallen worden gedood. De Dierenbescherming vindt echter dat de kippen te allen tijde (in overleg met haar) kunnen worden herplaatst.

Aanbeveling 36:

De gemeente zoekt samen met de Dierenbescherming naar een diervriendelijke oplossing voor overlast gevende kippen.

Ganzen

Onze aanbevelingen gaan alleen over verwilderde gedomesticeerde ganzen, de zogenaamde 'boerenganzen' en niet over grauwe ganzen of andere inheemse beschermde soorten. Boerenganzen zijn in principe niet beschermd en mogen gevangen worden. Voor ganzen geldt hetzelfde als voor kippen. Het zijn van oorsprong gedomesticeerde dieren. Ze zijn gedumpt of ontsnapt uit parken. Vaak is hun aanwezigheid het gevolg van het feit dat de dieren het er prettig vinden: er is rust, water en voedsel. Bovendien worden de dieren vaak gevoerd door passanten.

- Preventie

Het heeft de voorkeur om de dieren te laten waar ze zijn. Het voeren dient beperkt te worden. De ganzen mogen niet overvoerd worden en alleen op een plek worden gevoerd waar ze geen kwaad kunnen. Een populatie kan qua conditie en omvang in de hand worden gehouden door nestbeheer. In het voorjaar, als de dieren een nest hebben, kunnen de eieren vervangen worden door

nepeieren. De eieren kunnen ook geolied worden en weer teruggelegd in het nest. Deze behandeling moet altijd binnen de eerste twee weken gebeuren nadat het legsel compleet is en de gans begint met broeden. In deze periode is er nog geen sprake van de ontwikkeling van een kuiken in het ei.

- **Vangen en herplaatsen**

Als het echt niet anders kan en de dieren niet meer worden getolereerd op de plaats waar ze leven, kunnen ze verplaatst worden. Ze mogen niet ergens anders in het veld worden uitgezet, dat is wettelijk verboden. Ze zullen dus verplaatst moeten worden naar bijvoorbeeld een park van de gemeente, een opvangadres of een particulier. Voorwaarde is dan wel dat het daar een geschikte omgeving is voor de ganzen, dat ze voedsel hebben en dat ze op de nieuwe plek geen overlast veroorzaken. De Dierenbescherming vindt dat de ganzen te allen tijde (in overleg met haar) kunnen worden herplaatst. Verjagen van ganzen heeft nauwelijks zin, omdat de dieren moeilijk vliegen en daarom niet ver weg gaan. De overlast verplaatst zich dan en het verjagen zelf zal bij de ganzen veel stress veroorzaken.

Aanbeveling 37:

De gemeente zoekt samen met de Dierenbescherming naar een diervriendelijke oplossing voor overlast gevende ganzen.

7.8 Stadsduiven

De afgelopen jaren is er veel aandacht gekomen voor overlast van duiven. Door allerlei oorzaken is het aantal duiven in de bebouwde kom de afgelopen jaren toegenomen. Duivenoverlast bestaat uit lawaai en vervuiling door uitwerpselen. De schade aan gebouwen en monumenten door uitwerpselen en nestafval is soms groot. Stadsduiven vormen overigens geen gevaar voor de volksgezondheid. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het risico dat ziekten via stadsduiven worden overgedragen op mensen en andere dieren gering is. Veel gemeenten in binnen- en buitenland zijn actief bezig om het aantal duiven terug te brengen. Er worden diverse methoden gebruikt. Het vangen en vervolgens doden van duiven is een dierenonvriendelijke methode die bovendien niet effectief is. In betrekkelijk korte tijd blijkt de populatiegrootte weer op het oude niveau te liggen. De meest diervriendelijke methode om duivenoverlast tegen te gaan is een gecontroleerd voedselaanbod. Deze methode bestaat uit een aantal maatregelen:

- Aanwijzen van speciale voederplekken (duiventillen) op locaties waar de duiven geen overlast veroorzaken. Op deze plekken wordt voedsel aangeboden. Bovendien kunnen hier maatregelen worden genomen om de populatie terug te brengen (wegnemen/vervangen van eieren).
- Goed schoonmaken en schoonhouden van de openbare ruimte (met name geen voedselresten op straat).
- Een voorlichtingscampagne om degenen die duiven voeren duidelijk te maken wat het effect is van het voeren van duiven op het welzijn van deze dieren en wat de gevolgen zijn voor de stad (overlast en vervuiling).
- Indien nodig kan in de APV een bepaling worden opgenomen die het voeren van duiven verbiedt.

Duivenbeleid blijkt te werken

Het duivenbeleid van de gemeente Winschoten blijkt succesvol te zijn. In de zomer van 2007 is er een duiventil op het dak van het stadhuis geplaatst. Om inzicht te krijgen in de mogelijke effecten van de geplaatste duiventil is eind maart 2008 een enquête gehouden in de directe omgeving van het stadhuis. De resultaten zijn positief. Met de duiventil wordt een poging gedaan om de overlast, veroorzaakt door stadsduiven, te verminderen.

Bron: www.plaats.nl/gemeente-winschoten

7.8.1 Schadelijk genoemde dieren ('plaagdieren')

In Nederland wordt een flink aantal kleine zoogdieren grootschalig bestreden omdat ze als schadelijk of hinderlijk zijn aangemerkt. Het gaat onder andere om de mol, de muskusrat, de bever- en woelrat, de bruine en zwarte (huis)rat, de huismuis en de veld- en bosmuis. Maar ook andere kleine zoogdieren zoals steenmarters, hazen, konijnen en grijze eekhoorns worden wel als schadelijk aangemerkt.

Geen enkel dier is echter alleen maar schadelijk. Elk dier heeft een functie in het ecosysteem. Indien er, na zorgvuldige en deskundige afweging, sprake is van ernstige, reële en aanzienlijke schade en/of gevaar voor mens en andere dieren én er zijn geen alternatieven, dan mogen als "schadelijk"

aangemerkte dieren effectief en zo humaan mogelijk worden bestreden en/of gedood. Bestrijding moet gericht zijn op preventie, dus op het voorkomen dat dieren overlast veroorzaken. Met andere woorden: indien er sprake is van schade, dan dient er eerst gekeken te worden naar alternatieven ter voorkoming van die schade. Een preventieve bestrijdingsmethode is bijvoorbeeld de afscherming van een gebied of woning door onder andere afrastering, schrikdraad, omheining, afweernetten, horren of het dichtstoppen van kieren en gaten. Ook het in stand houden van een goede balans tussen prooi- en roofdieren is van belang.

Aanbeveling 38:

Als schadelijk aangemerkte dieren moeten alleen in uiterste noodzaak worden bestreden en dan ook nog met methoden die bij het dier het minste leed veroorzaken. Er wordt een actief preventiebeleid gevoerd in overleg met de Dierenbescherming.

7.8.2 Verwilderde exoten

Het komt soms voor dat exoten in Nederland verwilderen. De muskusrat is hier het bekendste voorbeeld van, maar bijvoorbeeld wasberen en halsbandparkieten kunnen ook heel goed overleven in Nederland. Het verwilderen van exotische dieren is echter vaker een geografisch probleem (landsgrenzen) dan een ecologisch probleem. Soms kan een 'nieuwkomer' echter het functioneren van het ecosysteem verstoren of een inheemse soort verdringen.

De Dierenbescherming is tegen het bestrijden van diersoorten enkel omdat ze 'exoot' zijn. Als dieren overlast veroorzaken of schade aanrichten (aan flora en fauna), dan geldt het 'nee, tenzij' principe. Bestrijding moet gericht zijn op preventie, dus op het voorkomen dat dieren overlast veroorzaken. Met andere woorden: als er sprake is van schade, dient er eerst gekeken te worden naar alternatieven ter voorkoming van die schade. Als dieren al gedood moeten worden, dan dienen uiteraard de meest diervriendelijke middelen te worden gebruikt. Dat wil zeggen, middelen die het lijden tot een minimum beperken. De Dierenbescherming streeft naar een beleid gericht op preventie.

7.8.3 Rol van de gemeente

Sommige dieren kunnen dicht in de buurt van mensen komen en veroorzaken dan soms

overlast. Voor het voorkomen of verhelpen van de overlast is de gemeente het eerste aanspreekpunt. De bevolking verwacht dat de gemeente iets aan de (vermeende) overlast gaat doen. Het bestrijden van de dieren moet echter de allerlaatste optie zijn. De gemeente zou eerst alle alternatieven moeten onderzoeken, voordat ze overgaat tot het vangen en doden van de dieren. De Dierenbescherming kan haar hierin adviseren. Voor enkele diersoorten heeft de Dierenbescherming tips voor het beperken en voorkomen van overlast en waar nodig richtlijnen voor het vangen van de dieren.

Voor de bestrijding van overlast door dieren is preventie de beste oplossing. Preventieve maatregelen liggen veelal op het vlak van voedselbeschikbaarheid. Ook het minder aantrekkelijk maken van bepaalde plaatsen, door de bebouwing aan te passen of afweervoorzieningen te treffen, behoren tot de mogelijkheden.

a. Voorlichting

Als een gemeente wordt geconfronteerd met (klachten over) overlast of schade door dieren, is het van belang dat zij goed afweegt of een en ander de bestrijding van dieren waard is. Hier speelt voorlichting een belangrijke rol. Er bestaan immers vaak vertekende ideeën bij het publiek over de mate van hinder die dieren kunnen veroorzaken, bijvoorbeeld het overbrengen van ziekten. Ook is het belangrijk voorlichting te geven over het laten slingeren van afval waardoor dieren worden aangetrokken.

b. Keuze van bestrijdingsmiddelen

Methoden die dieronvriendelijk zijn en dieodeloos lichamelijk en psychisch lijden bij dieren veroorzaken, moeten niet worden gebruikt.

Het gebruik van dieren, om andere dieren te vangen of te doden, is wreed. Daarom moet het gebruik van levende lokvogels, aardhonden, fretten, maar ook jachtvogels niet plaatsvinden.

De Dierenbescherming is tegen het gebruik van verdrinkingsvallen, klemmen en chemische bestrijding, omdat die niet selectief en erg dieronvriendelijk zijn. Deze methoden zijn een kwelling voor het dier en gaan gepaard met langdurig lijden. Zo worden op grote schaal klemmen en verdrinkingsvallen/fuiken gebruikt voor het doden van muskusratten. Klemmen kunnen zeer ernstige verwondingen veroorzaken, die langdurig lijden tot gevolg hebben. In de verdrinkingsvallen raken de dieren opgesloten, waarna ze een

langzame verdrinkingsdood sterven. Klemmen en vallen zijn niet selectief en de zwaardere klemmen kunnen ook onder huisdieren slachtoffers maken.

De Dierenbescherming is in principe tegen het gebruik van vangkooien en kastvallen als dieren gedood moeten worden. Kastvallen en vangkooien hebben echter als voordeel dat de gevangen dieren nog in leven zijn. Dieren hoeven niet altijd gedood te worden om overlast te voorkomen. Soms kunnen ze gevangen worden en op een andere plaats weer worden uitgezet. In dergelijke gevallen acht de Dierenbescherming het gebruik van vangkooien/kastvallen toelaatbaar (mits de dieren niet langer dan 24 uur gevangen zitten en water tot hun beschikking hebben). Op deze wijze kunnen bijvoorbeeld huismuizen gevangen worden en buitenshuis worden losgelaten. Dit verdient dan de voorkeur ten opzichte van dodelijke middelen.

c. Preventie

Het belangrijkste is dat er preventieve maatregelen worden genomen om de hygiëne in en om huis en bedrijf te verbeteren. Te denken valt aan het gebruik van afsluitbare afvalcontainers en het niet laten rondslingeren van voedselresten.

De Modelbouwverordening van de VNG voorziet in een aantal voorschriften met het doel ratten en muizen in gebouwen te weren. De model-APV verbiedt afval of vuilnis op de weg te deponeren, onder andere ter voorkoming van problemen ten aanzien van milieu en volksgezondheid.

Aanbeveling 39:

De gemeente werkt in samenwerking met de Dierenbescherming aan een diervriendelijk beleid gericht op preventie en voorlichting omtrent als schadelijk ervaren dieren.

7.8.4 Verwilderde katten

Er moet onderscheid worden gemaakt tussen een kat die (tijdelijk) zijn baas is kwijtgeraakt en feitelijk valt onder de regeling 'gevonden voorwerpen' in het Burgerlijk Wetboek en de verwilderde kat die geen eigenaar meer heeft of nooit gehad heeft, zelfstandig leeft en verwilderd gedrag vertoont. Hoeveel zwervkatten er in Nederland zijn, is moeilijk te zeggen. Meestal gaat het om 'ongewenste' huiskatten. Mensen laten te makkelijk nestjes komen, weten er geen raad mee en dumpen de dieren. Daarna verwilderen deze, worden steeds schuwer en vermenigvuldigen zich snel. Dit leidt tot veel dierenleed: ziektes, honger, verwondingen, vergiftiging. De dieren leven op

plekken waar voedsel te vinden is: bij campings, restaurants, industrieterreinen, ziekenhuizen, grote supermarkten enzovoort. Ze komen daar andere zwervkatten tegen en al snel vormen ze een groep. Deze groep kan behoorlijk veel overlast veroorzaken. Ze kunnen krijsen, janken en sproeien. Ook veroorzaken ze rommel door bijvoorbeeld vuilniszakken open te scheuren. Ze planten zich explosief voort, wat het probleem alleen nog maar groter maakt. Deze dieren kunnen veel overlast veroorzaken en dus moet er voor alle betrokkenen – mensen en dieren – een acceptabele oplossing worden gezocht.

Behalve het feit dat ze een bestaan vol ontberingen en ellende leiden, worden deze dieren met het oog op overlast ook nog eens overal verjaagd. Het is een hardnekkig misverstand dat je een ongewenste populatie zou kunnen bestrijden door dieren weg te vangen of te doden. Dit komt door het biologisch principe dat opengevallen leefgebieden onmiddellijk door andere dieren worden opgevuld. Je schiet er dus niets mee op en de problemen blijven zich herhalen. Bovendien kun je een zwervkat niet meer laten wennen aan een situatie bij mensen in huis, daarvoor is het dier te zeer verwilderd.

7.8.5 Rol van de gemeente

Er moeten maatregelen worden getroffen waardoor de populatie zwervkatten zich niet onbeperkt uitbreidt. De gemeente kan in samenwerking met de Dierenbescherming werken aan het inperken van de kattenpopulatie. Dierenbeschermers vangen dieren uit het wild en laten die door een dierenarts behandelen. Eenmaal terug in de groep is een geïmplanteerde kat veel rustiger. De paringsdrang, inclusief het krijsen, vechten en sproeien, is sterk verminderd. Omwonenden zullen dus veel minder last hebben. Ook groeit de populatie niet meer, omdat de dieren onvruchtbaar zijn gemaakt en nieuwe katten niet meer worden geïmplant. De ervaring leert dat de groep steeds kleiner wordt en op den duur uitsterft.

Aanbeveling 40:

De gemeente organiseert samen met de Dierenbescherming castratieacties voor zwervkatten: ze worden gevangen, geïmplant/gesteriliseerd, geïdentificeerd en geregistreerd. Daarna worden ze weer teruggeplaatst.

Tevens kan de gemeente door voorlichting over geboortebepijking bij katten voorkomen dat eigenaren hun katten 'ongeholpen' rond

laten lopen waardoor de populatie zwervkatten toe kan nemen.

Aanbeveling 41:

De gemeente geeft in samenwerking met de Dierenbescherming voorlichting over het inperken van de kattenpopulatie. Door middel van het vangen, castreren en terugplaatsen van deze katten wordt voorkomen dat de populatie blijft groeien.

8 IN HET WILD LEVENDE DIEREN – RUIMTELIJKE INGREPEN

8.1 Inleiding

In iedere gemeente, zelfs binnen de bebouwde kom, vinden we een groot aantal dieren in het wild. Zij voelen zich daar op hun gemak en leven en planten zich voort als leefden zij in de vrije natuur. Zij dragen bij tot een levendige gemeente, reden om hun aanwezigheid te bevorderen. Niet door het uitzetten van nieuwe dieren of door het geven van voedsel (uitgezonderd extreme omstandigheden zoals een zeer strenge winter), maar juist door indirecte maatregelen zoals aanleg en onderhoud van een diervriendelijke omgeving.

Iedere diersoort stelt specifieke eisen aan zijn leefomgeving. Er zijn soorten die hun hele leven doorbrengen in bossen en struwelen. Andere dieren gebruiken deze alleen om in te broeden en langs te trekken, maar zoeken hun voedsel in open gebieden. Weer andere dieren zijn te vinden bij grazige vegetaties, bij water, of voelen zich bijzonder goed in en bij gebouwen.

In de praktijk komen veel dieren in een stad of dorp regelmatig in het nauw door nieuwe bedrijfsvestiging, woningbouw, wegaanleg en het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

8.2 Wet- en regelgeving

Als de gemeente aan het werk gaat in de openbare ruimte, krijgt zij te maken met de Flora- en faunawet (zie hoofdstuk 7) die planten- en diersoorten beschermt. Zo mogen bijvoorbeeld beschermde dieren niet opzettelijk worden verontrust of gedood.

De Flora- en faunawet deelt beschermde plant- en diersoorten in drie categorieën in, met elk een ander regime voor wat betreft ontheffingen.

1. Algemene soorten

Er geldt in de meeste gevallen een vrijstelling voor het aanvragen van een ontheffing voor circa veertig in Nederland algemeen voorkomende beschermde soorten (zoals konijn, egel, veldmuis, mol, ree, bruine kikker, en gewone pad). Van deze soorten is men van mening, dat ze zo algemeen zijn dat zelfs als ze een keer geschaad worden, het voortbestaan van de soort niet in gevaar komt. Dit geldt voor de volgende activiteiten:

- regulier beheer en onderhoud (bijv. waterschapsbeheer, natuurbeheer, bosbouw, landbouw);
- regulier gebruik (bijv. defensie, recreatie) en
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting (bijv. woningbouw, wegaanleg).

Voor deze activiteiten hoeft voor algemene soorten geen ontheffing te worden aangevraagd. Voor andere activiteiten is wel een ontheffing nodig – deze wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (de zogenaamde lichte toets).

2. Overige soorten

Dit zijn beschermde soorten die niet onder de categorie 'algemeen' of 'streng beschermd' vallen. Voorbeelden zijn eekhoorn, steenmarter, edelhert, levendbarende hagedis, vals heideblauwtje, moerasparelmoervlinder, kleine modderkruiper. Voor de meeste activiteiten (bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkelingen) zijn deze soorten vrijgesteld voor een ontheffingsaanvraag, mits de activiteiten worden uitgevoerd op basis van een goedgekeurde gedragscode. In zo'n code geeft een sector of organisatie zelf aan welke gedragslijnen men volgt om het schaden van beschermde soorten zo veel mogelijk te voorkomen, bijvoorbeeld: altijd eerst inventariseren waar de soorten precies voorkomen en daar met de werkzaamheden rekening mee houden, bijvoorbeeld door een hol af te schermen of de standplaats van planten aan te geven. Als de sector geen gedragscode heeft opgesteld is er nog steeds een ontheffing nodig. Ook is er een ontheffing nodig voor werkzaamheden die voortaan anders dan voorheen worden uitgevoerd (bijv. na jarenlang de motorzaag gebruiken, wordt opeens gewerkt met een grote tractor) en voor grootschalige veranderingen, zoals het afgraven van een duingebied in het kader van natuurontwikkeling. Een ontheffingsaanvraag

voor overige soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (de zogenaamde lichte toets zie hierboven).

3. Streng beschermde soorten

Het gaat hierbij om ongeveer honderd min of meer zeldzame soorten (o.a. das, hamster, veldspitsmuis, ringslang, boommarter, alle soorten vleermuizen, vroedmeesterpad, kleine groene kikker, adder, hazelworm, bittervoorn, elrits, heideblauwtje, grote vuurvlieder, gaffellibel. Voor ruimtelijke ontwikkelingen geldt géén vrijstelling. Een

ontheffingsaanvraag voor streng beschermde soorten wordt getoetst aan drie criteria:

- er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang (bijv. onderzoek en onderwijs, volksgezondheid)
- er is geen goed alternatief
- er wordt geen afbreuk gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Deze drie criteria vormen de zogenaamde uitgebreide toets en aan alle drie de criteria moet worden voldaan.

8.2.1 Beschermde leefomgeving

De Flora- en faunawet maakt het mogelijk dat kleine leefgebieden en objecten door de provincie worden aangewezen als beschermde leefomgeving. Dit gebeurt als deze locaties van groot belang zijn voor het voortbestaan van diersoorten. Hierbij valt te denken aan een fort of bunker waarin vleermuizen overwinteren of aan een dassenburcht. De aanwijzing maakt het mogelijk bepaalde handelingen te verbieden of strenge voorwaarden te stellen aan de handelingen op die bewuste plaats, die de kwaliteit van de beschermde leefomgeving kunnen aantasten.

8.3 Rol van de gemeente

Wanneer de gemeente plannen ontwikkelt voor ruimtelijke ingrepen of voornemens is werkzaamheden uit te voeren, is het belangrijk dat vooraf goed wordt beoordeeld of er mogelijk nadelige consequenties voor beschermde inheemse soorten zijn. De gemeente is als initiatiefnemer zelf verantwoordelijk. Tijdens de uitwerking van de plannen of tijdens het plannen van werkzaamheden moet de gemeente het volgende in kaart brengen:

- Welke beschermde dieren- en plantensoorten komen in of nabij het plangebied voor?
- Leidt het realiseren van het plan of de uitvoering van geplande werkzaamheden tot handelingen die strijdig zijn met de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet betreffende planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving?
- Kunnen het plan of de voorgenomen werkzaamheden zodanig aangepast worden, dat dergelijke handelingen niet of in mindere mate gepleegd worden?
- Is om de plannen te kunnen uitvoeren of de werkzaamheden te kunnen verrichten ontheffing (ex art. 75 van de Flora- en faunawet) van de verbodsbepalingen betreffende planten op de groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving vereist?

Bovenstaande punten zijn van belang bij het opstellen van gemeentelijke plannen en het verlenen van vergunningen voor activiteiten zoals:

- ontwikkeling bouwlocaties en bedrijventerreinen (ook binnen de bebouwde kom);
- aanleg wegen, spoorlijnen, fietspaden, dijkversterkingen;
- landinrichting;
- aanleg recreatieterreinen;
- kappen bosperceel;
- drinkwaterwinningen;
- windmolenparken;
- natuurontwikkelingsprojecten.

Voor wat betreft het eerste punt: "Welke beschermde dieren en plantensoorten komen in en nabij het plangebied voor?" is het belangrijk dat de gemeente goed veldonderzoek laat verrichten naar de aanwezigheid van dieren. Het natuurloket (www.natuurloket.nl) kan een hulpmiddel zijn als voorbereiding op het veldonderzoek. Op deze internetpagina kan de gemeente inzicht krijgen in de aanwezigheid van beschermde soorten. Per vierkante kilometer wordt er aangegeven of er beschermde soorten voorkomen. Daarbij staat informatie over de wettelijke bepalingen waaronder deze dieren en planten vallen, zoals de Flora- en faunawet.

Een ander hulpmiddel is de database van het ministerie van LNV met soorten dieren en planten die in Nederland voorkomen: <http://www.minlnv.nederlandsesoorten.nl>. Deze database bevat beknopte informatie over

de formele status van soorten die in Nederland in het wild voorkomen of voor zouden kunnen komen. Staat de soort in een bijlage van de Habitatrichtlijn? Is de soort beschermd onder de Flora- en faunawet? Is er een vrijstelling onder de Flora- en faunawet op de soort van toepassing? Staat de soort op de Rode Lijst? Tevens bevat de database beknopte biologische informatie over soorten. Wat is de officiële naam van de soort? Plant de soort zich in Nederland voort? Hoe zeldzaam is de soort? Gaat de soort achteruit?

Voor Natura 2000-soorten (zie bijlage 1: paragraaf 9.11.1) is er aanvullende ecologische informatie. Voor Natura 2000-soorten waarvoor gebieden zijn aangewezen of waarvoor een ontheffing op basis van de Flora- en faunawet nodig is in verband met ruimtelijke ingrepen, bevat de database ook nog nuttige beheerinformatie. Ook is via de database nuttige informatie beschikbaar over soorten die overlast of landbouwschade kunnen veroorzaken.

De gemeente is verplicht zich te houden aan de natuurwetgeving. Ook al heeft zij toestemming gekregen voor een project, dan kan het verstreckende gevolgen hebben wanneer de gemeente niet heeft voldaan aan de eisen van de natuurwetgeving of geen of onvoldoende rekening heeft gehouden met de aanwezigheid van beschermde soorten. Er kan dan bezwaar worden aangetekend en de rechter kan zelfs besluiten tot het stilleggen van een reeds gestart project. Ook kan het leiden tot een herstelverplichting en een boete. Daarnaast wordt bij strafvervolgning gekeken naar strafverzwarende omstandigheden, zoals de kans op herhaling, de kwetsbaarheid van het gebied en de mate waarin de soort wordt bedreigd.

Aanbeveling 42:

Wanneer de gemeente plannen ontwikkelt voor ruimtelijke ingrepen of werkzaamheden, is het belangrijk dat vooraf goed wordt beoordeeld of er mogelijke nadelige consequenties voor beschermde inheemse soorten en individuele dieren zijn.

8.3.1 Bevordering van het dierenwelzijn in bestemmingsplannen

Een bestemmingsplan geeft voorschriften over het gebruik van de grond en de gebouwen die erop staan of komen. In het bestemmingsplan legt de gemeente vast wat de bestemming van de grond is. Zo geeft het plan aan waar

woningen mogen staan, wat groengebied is, welk stuk grond voor winkels is bestemd enzovoort. De gemeente moet bij het opstellen van een bestemmingsplan alle relevante belangen inventariseren en deze belangen tegen elkaar afwegen. Ze is bij het maken van een bestemmingsplan ook verplicht een onderzoek te (laten) doen om alle belangen in beeld te brengen. De bescherming van dieren die in het plangebied voorkomen, vormt een belang dat bij de inventarisatie en vervolgens bij de afweging van de belangen aan de orde zal moeten komen. Dit betekent dat het College van burgemeester en wethouders in het kader van het opstellen van elk bestemmingsplan onderzoek moet (laten) verrichten naar de aanwezigheid van beschermde soorten en de mate waarin door het voorgenomen plan het leefgebied van deze soorten wordt aangetast. Is er sprake van beschermde soorten en wordt hun leefgebied aangetast, dan dient naar alternatieven te worden gezocht.

8.3.2 De kapvergunning

Voor het kappen van bomen is soms een kapvergunning nodig. De gemeente legt in een bomenverordening vast welke bomen zonder vergunning gekapt mogen worden en voor welke bomen een kapvergunning moet worden aangevraagd. De regels zijn dus niet in elke gemeente hetzelfde. In sommige gemeenten hoeft bijvoorbeeld geen vergunning aan gevraagd te worden voor het kappen van fruitbomen of dode bomen.

De minister van VROM is voornemens per 1 januari 2009 de omgevingsvergunning in te voeren. Dit betekent dat onder andere de verschillende vergunningen voor wonen, ruimte en milieu zo veel mogelijk worden samengevoegd. De omgevingsvergunning treedt daarmee in de plaats van circa 25 bestaande vergunning-, ontheffing- en andere toestemmingsstelsels, waaronder de kapververgunning.

Aanbeveling 43:

De gemeente neemt een artikel op in haar bomenverordening, waarin staat dat het verboden is in het broedseizoen bomen te kappen.

8.3.3 Verkeersmaatregelen om dieren te beschermen

Gemeenten kunnen als wegbeheerder maatregelen nemen voor de regulering van het verkeer. Dit is geregeld in de

Wegenverkeerswet (WVW). Bij verkeersbesluiten moet worden aangegeven welke doelstelling(en) met het besluit wordt beoogd. De WVW geeft een opsomming van de belangen die met maatregelen op grond van deze wet kunnen worden nagestreefd. Naast de bescherming van verkeersbelangen (bijvoorbeeld het verzekeren van de veiligheid op de weg en het beschermen van gebruikers en passagiers) kunnen verkeersbesluiten ook strekken tot:

- het voorkomen of beperken van door het verkeer veroorzaakte overlast, hinder of schade;
- het voorkomen of beperken van door het verkeer veroorzaakte aantasting van het karakter of de functie van objecten of gebieden.

Het beschermen van dieren die door het verkeer worden bedreigd, vormt een belang dat valt onder de bredere omschrijving 'het voorkomen of beperken van door het verkeer veroorzaakte overlast, hinder of schade'. Dit betekent dat gemeenten met het oog op het

beschermen van in het wild levende dieren verkeersbesluiten kunnen nemen op de wegen die door hen worden

beheerd, zoals het afsluiten van wegen in verband met de paddentrek of het beperken van de maximumsnelheid om overstekende dieren te beschermen.

Overige maatregelen

Naast deze verkeersmaatregelen kunnen gemeenten ook bijdragen aan andere oplossingen om padden te beschermen. De gemeente Apeldoorn, bijvoorbeeld, plaatst schuine of verlaagde stoepbanden waar de padden tegenop kunnen klimmen omdat reguliere stoepranden te hoog zijn voor de dieren.

Op locaties in Apeldoorn waar sprake is van een geconcentreerde paddentrek, moesten putten elk jaar opnieuw van gaas worden voorzien. In opdracht van de Dierenbescherming zijn nu permanente roosters ontwikkeld, waar amfibieën tegenop kunnen klimmen en niet doorheen kunnen vallen. Deze zogenoemde 'padstellingen' kunnen het hele jaar blijven zitten als omwonenden de roosters vrijhouden van

zwerfvuil. De roosters worden door de gemeente gefinancierd en geplaatst. Jaarlijks stelt de gemeente zo'n 50 padstellingen ter beschikking.

(bron: www.apeldoorn.nl)

Aanbeveling 44:

De gemeente neemt in overleg met de Dierenbescherming verkeersmaatregelen op de wegen die door hen worden beheerd met het oog op het beschermen van dieren in het wild.

8.3.4 Baggeren

Een gemeente kan niet zelf zomaar aan het baggeren gaan. Zij is verplicht eerst een gedegen onderzoek uit te voeren naar de aanwezigheid van beschermde diersoorten om na te gaan of ze een ontheffing aan moet vragen bij het ministerie van LNV. Bij de voorbereiding van het baggerwerk moet dus rekening worden gehouden met de aanwezige dieren en planten. In samenwerking met een ecooloog van de gemeente kunnen kwetsbare punten op een rij worden gezet. Vervolgens moet de gemeente een plan maken wanneer en hoe het best gebaggerd kan worden afhankelijk van een inventarisatie van de aanwezige fauna.

Een ontheffing van het ministerie van LNV is niet nodig als het gaat om "bestendig beheer, gebruik en onderhoud" in een gebied waarin uitsluitend algemene soorten voorkomen. Gaat het om bestendig beheer, onderhoud of gebruik en komen er andere dan uitsluitend algemene soorten voor, dan hoeft men ook geen ontheffing aan te vragen als er gewerkt wordt volgens een door het ministerie van LNV goedgekeurde gedragscode.

Baggerperiode

In het algemeen kan gesteld worden dat baggerwerkzaamheden het best kunnen worden uitgevoerd in september of oktober. Dit is een periode tussen voortplanting en winterrust van vissen en amfibieën. Het is wel belangrijk ook de volgende maatregelen te nemen.

Gefaseerd baggeren

De baggerwerkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd, dat wil zeggen dat er in voldoende gebieden niet wordt gebaggerd om vissen en amfibieën de gelegenheid te geven om naar deze gebieden te vluchten. Concreet betekent

dit dat watergangen in delen worden gebaggerd, bijvoorbeeld over één kilometer lengte. Hierdoor zijn er in de watergangen altijd voor vissen toegankelijke ruimten aanwezig. Indien lengtes van één kilometer niet uitvoerbaar zijn kan ook de helft van de watergang worden gebaggerd en het jaar erop de andere helft.

Gericht baggeren

Door de baggerwerkzaamheden vanuit de watergang naar bijvoorbeeld bruggen toe uit te voeren, worden de vissen naar de bruggen gedreven en kunnen ze schuilplaatsen zoeken, bijvoorbeeld in de duikers of onder bruggen.

Zijsloten baggeren

Gebruikelijk is brede zijsloten over een lengte van 10 tot 20 meter vanaf de monding in de hoofdwatgang mee te baggeren. In sloten zonder stuw kan dit zonder meer gebeuren. De vissen kunnen dan tijdelijk een goed heenkomen in de sloot vinden. Ingeval er, dicht bij de wetering, een stuw in de sloot is geplaatst wordt de stuw bij het baggeren vanuit één oever benaderd. Hiermee wordt bereikt dat de vissen langs de andere oever naar de wetering kunnen vluchten.

Terugzetten en verplaatsen van vissen

Bij het gebruik van de hydraulische kraan kan de kraanmachinist in sommige gevallen zien dat er grotere vissen in de bak aanwezig zijn. Is dit het geval, dan kan de machinist door de bak wat scheef te houden en te schudden proberen de vis in het water terug te krijgen. Lukt dit niet en is de bagger op de kant gezet, dan kan alsnog getracht worden de vis met natte handen te pakken en in het water terug te zetten. Ook is het mogelijk vissen en amfibieën van tevoren weg te vangen en elders uit te zetten in een gebied waar niet wordt gebaggerd.

Weersomstandigheden

Tot slot is het belangrijk rekening te houden met de weersomstandigheden. Daarom is het belangrijk dat bij de uitvoering rekening wordt gehouden met de temperatuur van het water (tussen 10 en 25°C). Als die te hoog of te laag is, dan is extra voorzorg noodzakelijk. Bij een te lage temperatuur raken vissen en amfibieën inactief waardoor zij niet meer kunnen vluchten. Bij een te hoge temperatuur kan zuurstofloosheid van het water ontstaan.

Aanbeveling 45:

Als de gemeente een opdracht geeft tot het droogleggen of uitbaggeren van een sloot, verplicht zij baggeraar contractueel om

preventieve maatregelen te nemen ten aanzien van vissen en andere dieren in de sloot, zoals amfibieën.

8.3.5 Beheer van het openbaar groen

Als beheerder van parken, plantsoenen en overig openbaar groen kan een gemeente ook allerlei maatregelen nemen ter bescherming van de dieren die in deze gebieden leven.

Er kan gedacht worden aan allerlei praktische maatregelen, zoals de keuze om bij het bestrijden van onkruid geen chemische middelen te kiezen, maar middelen die niet schadelijk zijn voor dieren. In zo'n geval kan men werken met bodembedekkers, ofwel de zwarte aarde bedekken met bepaalde soorten vaste planten, die na enige tijd nog maar weinig "ongewenst kruid" doorlaten. Dat is dan vrij eenvoudig met de hand te verwijderen. Een andere maatregel is om in plaats van een hoge beschoeiing aflopende oevers te creëren, zodat amfibieën en watervogels gemakkelijk in en uit het water kunnen komen. Bloeiende oevers en wegranden geven een thuis aan veel soorten insecten en dat trekt weer allerlei vogels. Men kan de aanwezigheid bevorderen van insecten en slakken etende dieren, zoals egels.

Aanbeveling 46:

De gemeente gebruikt geen gif ter bestrijding van ongewenste kruidengroei. Tevens geeft zij prioriteit aan natuurontwikkeling door bijvoorbeeld de aanleg van bloemrijke bermen, plaatsing van nestkasten, stimulering van geveltuintjes, of buurnatuurprojecten op scholen.

8.3.6 Het bevorderen van de natuurontwikkeling

Het beheer van het gemeentelijk groen kan worden afgestemd op natuurontwikkeling en op de bescherming van de dieren en hun leefgebieden. Het kan dan de voorkeur verdienen om van rozenperken of gladgeschoren grasvelden als openbaar groen op inheemse bomen en planten over te schakelen, die voor bepaalde diersoorten een beter thuis vormen. Ook een minder intensief onderhoud van het gemeentelijk groen vormt een bescherming van de in het wild levende dieren, omdat de dieren dan niet of zo min mogelijk worden gestoord.

In een plan (een natuurontwikkelingsplan, een groenstructuurplan en dergelijke) kan de gemeente haar integrale visie voor de langere termijn voor het openbaar groen vastleggen. Een belangrijk onderdeel van zo'n plan is een

inventarisatie van de verschillende in de gemeente levende dieren en hun leefgebieden. Op basis van deze inventarisatie kan de natuurwaarde van de verschillende gebieden worden vastgesteld en kunnen doelstellingen worden geformuleerd. Bovendien zal het plan maatregelen en voorstellen moeten bevatten om de geformuleerde doelstellingen te realiseren. Voorbeelden van dergelijke voorstellen zijn het zorgen voor ecologische ontwerpen voor nieuwbouwwijken, het aanpassen van groenbeheer en groeninrichting, zodat natuurlijke processen een kans krijgen en bestaande groenvoorzieningen natuurlijker worden.

Aanbeveling 47:

In een plan (natuurontwikkelingsplan, groenstructuurplan e.d.) legt de gemeente haar integrale visie voor de langere termijn voor het openbaar groen vast.

8.3.7 Ecologische infrastructuur

Gemeenten kunnen werken aan de vorming van een ecologische infrastructuur tussen de terreinen die uit natuuroogpunt waardevol zijn. Verbindingszones zijn onmisbaar voor de natuur in het stedelijke gebied. Dieren kunnen zich daarlangs verplaatsen naar andere gebieden. Voor diverse planten en dieren is het ook een leefplek. Dergelijke gebiedswisseling is niet alleen voor het overleven van individuele dieren, maar ook voor de instandhouding van de populatie van belang. Voorbeelden van ecologische infrastructuur zijn lintvormige beplantingen, niet gemaaide oeverkanten voor kleine dieren, viaducten en tunnels voor dieren bij drukke verkeerswegen en het laten groeien van bloemen in de bermen, zodat deze voor insecten een verbinding kunnen vormen tussen natuurgebieden. De ecologische verbindingszones worden ecologisch beheerd.

De gemeente Utrecht werkt aan een Ecologische Infrastructuur (EIS) in de stad: een duurzaam groen netwerk voor plant en dier.

De kaart van de Ecologische Infrastructuur geeft aan op welk natuurstype het accent in de ontwikkeling komt te liggen. Op de overgang van stad en land, waar de ecologische verbindingen de stad ingaan, is aangegeven dat Utrecht daar meer ruimte voor groen en natuur nodig heeft. Hier liggen zogenaamde springplanken of trechters waarmee dieren de stad ingeleid worden. We noemen dat ook wel ecopoorten.

Bron: www.utrecht.nl

Aanbeveling 48:

De gemeente werkt aan de vorming van een ecologische infrastructuur ter bescherming van dieren en beheert de zones en gebieden ecologisch.

9 DIERENWELZIJSBELEID OP NATIONAAL NIVEAU

9.1 Inleiding

De belangrijkste wet- en regelgeving van de nationale overheid op het terrein van dierenbescherming en dierenwelzijn bestaat uit: de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren⁵, de Flora- en faunawet⁶, de Wet op de dierproeven⁷ en de Natuurbeschermingswet 1998⁸.

Daarnaast bestaat er overige wet- en regelgeving die (deels) van belang kan zijn voor het bevorderen van dierenwelzijn. Zo is bijvoorbeeld de wet- en regelgeving die de organisatie van de overheid regelt van belang voor gemeentelijk dierenwelzijnsbeleid. De overheid kan namelijk door middel van deze regelingen bepaalde taken aan gemeenten opdragen en hen in dit verband bepaalde bevoegdheden toekennen (de zogeheten 'medebewindstaken'). Daarnaast is de wet- en regelgeving die de organisatie van de overheid regelt belangrijk voor het bepalen van de mogelijkheden voor gemeenten om op eigen initiatief regelingen op te stellen (de zogeheten autonome regelgevende bevoegdheid, waarvan de APV het bekendste voorbeeld is).

⁵ Wet van 24 september 1992, houdende vaststelling van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren

⁶ Wet van 25 mei 1998, houdende regels ter bescherming van in het wild levende planten- en diersoorten

⁷ Wet van 12 januari 1977, houdende regelen met betrekking tot het verrichten van proeven op dieren

⁸ Wet van 25 mei 1998, houdende nieuwe regelen ter bescherming van natuur en landschap

9.2 De Gezondheids- en welzijnswet voor dieren

In 1992 werd de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (hierna GWWD) aangenomen. Het uitgangspunt van de wet is dat dieren een eigen (intrinsieke) waarde hebben. Met het begrip 'intrinsieke waarde' wordt aangegeven dat dieren een waarde bezitten, die onafhankelijk is van hun nut of waarde voor de mens. De consequentie van deze erkenning is dat met de belangen van dieren rekening wordt gehouden en dat ze met respect worden behandeld. De GWWD geldt voor alle dieren die door mensen gehouden worden, dus productiedieren, hobbydieren en gezelschapsdieren. Ook voor in het wild levende dieren geldt overigens wél het verbod uit de GWWD om de dieren zonder redelijk doel pijn of letsel toe te brengen.

In de GWWD worden regels gesteld ten aanzien van de gezondheid en het welzijn van dieren en biotechnologische handelingen met dieren. De GWWD is een kaderwet. Dit betekent dat de wet slechts de hoofdlijnen van de regelgeving bevat en dat de uitwerking plaatsvindt in nadere regelingen (algemene maatregelen van bestuur (AMvB's) en ministeriële regelingen).

In de GWWD staan algemene regels die voor alle dieren gelden. In deze algemene regels staat onder andere dat het verboden is:

- bij een dier onnodig pijn of letsel te veroorzaken, of zijn gezondheid of welzijn aan te tasten;
- een dier de nodige verzorging te onthouden;
- ingrepen te plegen bij dieren (tenzij anders in de wet staat);
- dieren als prijs, beloning of gift uit te reiken.

Daarnaast is iedereen verplicht een hulpbehoevend dier zorg te verlenen. Verder zijn er regels voor bijvoorbeeld:

- de huisvesting van dieren (voor een aantal diersoorten);
- het slachten van dieren;
- het vervoeren van dieren.

De GWWD draagt een beperkt aantal taken op aan de gemeente (in casu de burgemeester).

Het gaat om taken in het kader van de preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten (hoofdstuk II, afdeling 3) en maatregelen bij agressieve dieren (artikel 74 GWWD).

9.3 Honden- en kattenbesluit 1999 (HKB'99)

In maart 2002 is het Honden- en kattenbesluit 1999 (HKB'99) officieel in werking getreden. Het maakt als AMvB deel uit van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD). Het HKB geldt voor asielen, pensions, crèches, fokkers, tussenhandelaren en dierenpeciaalzaken die honden en katten verkopen. Belangrijke punten die zijn geregeld in het HKB'99 zijn onder andere:

- Verplichte aansluiting bij het Bureau I&R-HKB. De letters I&R staan voor identificatie en registratie. Dit houdt in dat markt- en straathandel verboden is.
- De beheerder moet in het bezit zijn van een erkend Bewijs van Vakbekwaamheid.
- Duidelijke eisen voor huisvesting (concrete afmetingen voor buiten- en binnenverblijven en speelweides). Uitgangspunt hierbij is dat honden en katten in principe niet alleen mogen zitten maar dat ze in groepen van twee tot twintig soortgenoten gehuisvest moeten worden (geldt niet voor zieke, loopse of agressieve dieren).

9.3.1 Dierziekten

Wat betreft de preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten heeft de burgemeester taken toebedeeld gekregen op grond van de artikelen 19, 21, 23, 26 en 27 van de GWWD. Zo is in artikel 19 bepaald dat de burgemeester een aan hem gedane kennisgeving van een besmettelijke dierziekte onmiddellijk doorgeeft aan de verantwoordelijk minister.

Op grond van artikel 21, 23, 26 en 27 neemt de burgemeester zo spoedig mogelijk door de minister nodig geachte maatregelen om de dierziekte te bestrijden. Ook verleent hij zijn medewerking bij het plaatsen en verwijderen van waarschuwborden en kentekenen en stelt middelen ter ontsmetting ter beschikking. Verder kan hij een bevel uitvaardigen dat dieren moeten worden vastgelegd of opgesloten.

9.3.2 Agressieve dieren

Op basis van de GWWD is er een Regeling agressieve dieren (RAD) vastgesteld. Op basis van deze regeling kan de minister van LNV aangeven welke dieren niet mogen worden gehouden, gefokt, geïmporteerd of verkocht. Het gaat om dieren die een gevaar kunnen opleveren voor de veiligheid van mens of dier. Op basis van de RAD waren geruime tijd uitsluitend honden aangewezen van het Pitbullterriërtype. De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) gaat echter een nieuwe regeling invoeren. Tegelijk wordt dan de huidige RAD afgeschaft.

Met betrekking tot de aangewezen agressieve dieren is de burgemeester op grond van artikel 74 (GWWD) bevoegd om dieren naar een nader door hem aangewezen plaats te laten vervoeren en aldaar te laten doden. De burgemeester legt een maatregel tot het doden van het dier echter niet ten uitvoer, indien binnen zes weken nadat de beschikking aan de houder van het dier is bekendgemaakt, de houder een verzoek als bedoeld in artikel 8:81 AWB heeft ingediend en op dat verzoek niet afwijzend is beslist.

9.4 Het wetsvoorstel Wet dieren

De ministerraad is op 12 oktober 2007 akkoord gegaan met het indienen van het wetsvoorstel Wet dieren⁹, opgesteld door het ministerie van LNV. Hierin worden diverse bestaande wetten voor dieren samengebracht. Het voorstel is een bundeling van de volgende wetten:

- de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (waaronder de regels met betrekking tot destructie);
- de Diergeneesmiddelenwet;
- de Wet op de dierenbescherming;
- de Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde 1990;
- de Kaderwet diervoeders.

Als de Tweede en Eerste Kamer instemmen met het wetsvoorstel zal de wet van kracht worden. Medio 2008 is nog niet duidelijk wanneer dit zal gebeuren. De GWWD en de regelingen die daarbij horen blijven overigens bestaan zolang deze niet via de Wet dieren zijn overgenomen, ook zodra de wet in werking is getreden.

⁹ Wetsvoorstel: Een integraal kader voor regels over gehouden dieren en daaraan gerelateerde onderwerpen

9.5 De Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet, die in 1998 door het parlement is aangenomen, is op 1 april 2002 in werking getreden. De wet vervangt de Vogelwet 1936, de Jachtwet, de Wet bedreigde uitheemse dier- en plantensoorten, de Nuttige dierenwet 1914 en het op soortenbescherming gerichte deel van de Natuurbeschermingswet.

De Flora- en faunawet is net als de GWWD een kaderwet. Een belangrijk deel van de nadere uitwerkingen is geregeld in Algemene Maatregelen van Bestuur, Ministeriële regelingen en provinciale regelingen. De wet geeft ook aan voor welke zaken de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit verantwoordelijk is en voor welke zaken het college van Gedeputeerde Staten (GS). De provincie heeft een taak bij zowel de uitvoering van de Flora- en faunawet als bij de uitvoering van beschermingsmaatregelen.

Het doel van de Flora- en faunawet is het in stand houden van plant- en diersoorten die in het wild voorkomen. De wet geldt voor zowel inheemse (van nature in Nederland voorkomende) als uitheemse soorten.

Een tweede doel van de wet is dat alle in het wild levende planten en dieren zo veel mogelijk met rust worden gelaten, niet alleen de zeldzame soorten.

De Flora- en faunawet gaat naast soortenbescherming uit van de intrinsieke waarde van planten en individuele dieren. Dat wil zeggen dat planten en dieren op zichzelf waardevol zijn, dus ongeacht hun betekenis of nutswaarde voor mensen.

Aanwijzing van beschermde planten- en diersoorten

Als beschermde soorten zijn bij wet aangewezen:

- a. alle van nature in Nederland voorkomende soorten zoogdieren, met uitzondering van gedomesticeerde diersoorten en de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- b. alle van nature op het grondgebied van de lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten vogels, met uitzondering van gedomesticeerde vogelsoorten;
- c. alle van nature in Nederland voorkomende soorten amfibieën en reptielen;
- d. alle van nature in Nederland voorkomende soorten vissen, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- e. circa 90 inheemse plantensoorten, bij AMvB aangewezen.

De overige diersoorten (inheems en uitheems) zijn alleen beschermd als zij bij AMvB¹⁰ of bij ministeriële regeling¹¹ als beschermde soort zijn aangewezen. Bovendien stelt de minister lijsten vast, op grond waarvan dieren een extra beschermde status kunnen krijgen. In deze zogeheten 'rode lijsten'¹² zijn diersoorten opgenomen die van nature in ons land voorkomen en met uitsterven worden bedreigd of speciaal gevaar lopen. De minister heeft de, mede uit internationale en Europese afspraken voortvloeiende taak ten aanzien van de soorten die vermeld staan op deze lijsten, onderzoek en werkzaamheden te bevorderen voor bescherming en beheer. Dit kan bijvoorbeeld door het opstellen van beschermingsplannen.

9.6 Algemene verbodsbepalingen

De belangrijkste artikelen voor wat de bescherming van individuele exemplaren van beschermde dier- en plantensoorten betreft, zijn de bepalingen die specifieke handelingen verbieden die een nadelig effect hebben op deze soorten en hierdoor direct het voortbestaan van individuele of groepen beschermde planten en dieren aantasten of bedreigen. Zo verbiedt artikel 8 het plukken van beschermde inheemse plantensoorten; artikel 9 het doden, verwonden en vangen van beschermde inheemse dieren; artikel 10 het opzettelijk verontrusten van beschermde inheemse dieren; artikel 11 het beschadigen of verstoren van nesten, holen en dergelijke en artikel 12 het eieren zoeken en rapen van beschermde inheemse dieren. Daarnaast bevat de Flora- en faunawet ook verbodsbepalingen voor het bezit, de handel en het vervoer van beschermde dieren.

9.7 Bescherming van leefgebieden

Bij het beschermen van leefgebieden gaat het in de Flora- en faunawet om kleine gebieden, zoals een grot of een fort waar vleermuizen voorkomen, een plek in het bos waar veel orchideeën staan of een stadsmuur met

¹⁰ Besluit van 28 november 2000, houdende aanwijzing van dier- en plantensoorten ingevolge de Flora- en faunawet

¹¹ Regeling aanwijzing dier- en plantensoorten Flora- en faunawet

¹² Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 4 november 2004, nr. TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van Rode lijsten flora en fauna

muurhagedissen of muurplanten. De provincie kan zo'n gebied aanwijzen als beschermde leefomgeving, waardoor bepaalde handelingen verboden kunnen worden, zoals bouwwerkzaamheden.

9.8 Zorgplichtbepaling

Artikel 2 van de Flora- en faunawet bepaalt dat een ieder voldoende zorg in acht dient te nemen voor de in het wild levende dieren en hun directe leefomgeving.

Ook staat in de wet dat, indien toch dieren bestreden moeten worden, het welzijn van dieren niet onnodig mag worden aangetast en dat dieren niet onnodig mogen lijden. Zo mogen huismuizen (die niet zijn beschermd) worden bestreden, maar alleen met door de wet aangewezen middelen.

Naast regels voor bescherming bevat de wet voorwaarden waaronder uitzonderingen mogelijk zijn. Daarbij geldt het 'nee, tenzij'-principe. Je mag beschermde planten niet plukken en dieren niet vangen, weggagen of doden, tenzij er bijzondere omstandigheden zijn. Bijzondere omstandigheden kunnen bijvoorbeeld zijn dat dieren schade veroorzaken aan landbouwgewassen, of als een diersoort een andere bedreigt in haar voortbestaan.

Dieren mogen alleen bestreden worden als de provincie daarvoor een ontheffing van een verbodsbepaling heeft gegeven. Daarvoor moet aan drie voorwaarden zijn voldaan. Ten eerste moet er geen andere oplossing zijn dan het dier bestrijden, ten tweede mag de soort niet met uitsterven worden bedreigd en ten derde moet er sprake zijn van belangrijke schade aan gewassen, vee of andere dieren. Overigens gelden voor sommige diersoorten (o.a. mollen, houtduiven en konijnen) een landelijke vrijstelling¹³. Volgens de minister veroorzaken deze dieren zoveel schade dat besloten is dat ze zonder speciale ontheffing mogen worden bestreden.

Verder zijn er nog redenen waarom de minister van LNV in sommige gevallen ontheffing kan geven van de Flora- en faunawet. Bijvoorbeeld voor de veiligheid van het luchtverkeer (bij vogels), het prepareren (opzetten) van dieren, voor onderzoek en onderwijs. In deze gevallen

sprekt de wet van 'redelijk doelen' die een ontheffing kunnen rechtvaardigen.

9.9 Wet op de dierproeven

Dierproeven zijn in principe verboden, tenzij de instelling een vergunning van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft en de onderzoekers zelf een positief advies hebben gekregen van een Dier Experimenten Commissie (DEC). Aan welke eisen en voorwaarden de instellingen en onderzoekers nog meer moeten voldoen, staat beschreven in de Wet op de dierproeven (WOD) en in het Dierproevenbesluit (Db). De WOD bestaat sinds 1977 en is in 1996 gewijzigd. Voor welke doeleinden dierproeven wel of niet gedaan mogen worden, is ook in de Wod vastgelegd. Vergunning wordt verleend voor:

- proeven in het kader van biomedisch onderzoek: voor het bestuderen van ziekten en het ontwikkelen van medicijnen en therapieën;
- proeven die zowel nationaal als internationaal wettelijk verplicht zijn: dit zijn voornamelijk giftigheidstests in het kader van veiligheid – denk aan verf- en schoonmaakmiddelen, stoffen verwerkt in huishoudelijke producten en chemische stoffen in landbouw en industrie. Maar ook worden er tests gedaan om te zien of stoffen wel werken, denk aan geneesmiddelen, vaccins en medische producten;
- proeven uit wetenschappelijke nieuwsgierigheid: zo worden er dieren uit het wild gevangen en voor giftigheidstests gebruikt, maar ook worden ze gemerkt en weer teruggezet in hun leefomgeving om hun gedrag of de grootte van hun territorium te bestuderen.

9.10 Europese Richtlijnen

Om de Europese natuur te beschermen, hebben de lidstaten van de Europese Unie in 1979 en 1992 respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn aangenomen. Beide richtlijnen regelen dat lidstaten natuurgebieden aanwijzen die tezamen het Europees ecologisch netwerk Natura 2000 vormen. Deze richtlijnen zijn in de Natuurbeschermingswet 1998 vertaald voor de Nederlandse situatie.

9.11 De Natuurbeschermingswet 1998

Nederland heeft sinds 1967 een Natuurbeschermingswet, maar deze voldeed

¹³ Besluit van 28 november 2000, houdende regels voor beheer en de bestrijding van schade aangericht door dieren

niet aan de verplichtingen die in internationale verdragen en Europese richtlijnen aan de bescherming van gebieden en soorten worden gesteld. Daarom is er een gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998¹⁴ gekomen die in 2005 in werking is getreden. De wet is uitsluitend gericht op gebieden, terwijl de soortenbescherming is opgenomen in de Flora- en faunawet.

De Natuurbeschermingswet 1998 kent drie typen gebieden:

- beschermde natuurmonumenten;
- gebieden die de minister van LNV aanwijst ter uitvoering van verdragen of andere internationale verplichtingen (met uitzondering van verplichtingen op grond van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn), zoals Wetlands;
- Natura 2000-gebieden.

Oorspronkelijk waren alleen de eerste twee typen in de wet verankerd. Met de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 is daar het type 'Natura 2000'-gebied aan toegevoegd.

Beschermde natuurmonumenten

De Natuurbeschermingswet 1998 regelt de bescherming van gebieden die als beschermd natuurmonument zijn aangewezen. Deze juridische status geeft een extra bescherming aan bijzonder waardevolle en kwetsbare natuurgebieden. Binnen de gemeente kunnen gebieden aangewezen zijn als beschermd natuurmonument. Voor deze gebieden geldt dan ook een vergunningplicht. Dat wil zeggen dat de gemeente een vergunning aan moet vragen bij de provincie. De provincie kan vergunningen afgeven voor activiteiten die binnen of buiten een beschermd gebied plaatsvinden en die mogelijk schadelijk zijn voor het beschermde gebied. Het begrip "activiteiten" moet ruim opgevat worden. In ieder geval is daar sprake van bij de uitvoering van bouwwerkzaamheden.

9.11.1 Natura 2000-netwerk

Om de gevarieerde en rijke natuur te behouden, heeft de EU het initiatief genomen voor Natura 2000¹⁵. Dit is een samenhangend netwerk van beschermde natuurgebieden.

¹⁴ Wet van 25 mei 1998, houdende nieuwe regelen ter bescherming van natuur en landschap

¹⁵ Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna

Natura-2000 omvat alle gebieden die zijn beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en de Europese Habitatrichtlijn. Beide richtlijnen zijn in Nederland opgenomen in de Natuurbeschermingswet 1998. Natura 2000-gebieden worden door de Rijksoverheid aangewezen aan de hand van een aanwijzingsbesluit. De inhoud daarvan is voor Natura 2000-gebieden van groot belang, omdat het onder meer het referentiekader biedt voor de beoordeling van projecten en activiteiten en de vergunningverlening. Voor Nederland gaat het in totaal om 162 gebieden. De desbetreffende gebieden zijn te vinden in de gebiedendatabase op de website van het ministerie van LNV (www.minlnv.nl/natura2000).

De Nederlandse Natura 2000-gebieden vormen een essentiële schakel in de internationale vliegroute van vele soorten trekvogels. Nederland heeft verder een aantal natuurgebieden van bijzonder internationaal belang, zoals de Waddenzee, de Noordzee-duinen en de laagveenmoerassen. Voor een aantal plant- en diersoorten, die in meer of mindere mate onder druk staan, zoals de noordse woelmuis of de grote vuurvinder, heeft Nederland ook een grote internationale verantwoordelijkheid. Met de Nederlandse bijdrage aan Natura 2000 wordt voorkomen dat de natuur in Europa in haar totaliteit verder achteruitgaat.

Beheerplannen

In beheerplannen wordt onder meer per gebied vastgelegd welke belasting toelaatbaar is. Het uitgangspunt is dat de huidige natuur niet verslechtert en waar mogelijk wordt verbeterd.

Vanuit de Natuurbeschermingswet 1998 heeft de gemeente formeel geen bevoegdheden ten aanzien van beheerplannen. Gemeenten moeten bij het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen echter wel betrokken worden. Het betreft immers het grondgebied van gemeenten. In het beheerplan worden activiteiten gereguleerd die in en om de Natura 2000-gebieden plaatsvinden. Dit kunnen activiteiten zijn van gemeenten zelf, die hun inwoners betreffen.

Het beheerplan beschrijft:

- waar precies de natuurwaarden in het gebied aanwezig zijn die moeten worden beschermd en waar, in welke mate en in welk tempo natuurwaarden moeten worden ontwikkeld;
- welke beleids- en beheermaatregelen nodig zijn om de instandhoudingsdoelen

voor de natuurwaarden te bereiken of te handhaven;

- welke bestaande activiteiten in en nabij het gebied niet schadelijk zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen;
- hoe de uitvoering van het beheerplan wordt gemonitord en een globale raming van de kosten voor de uitvoering van het beheerplan en hoe deze worden gefinancierd.

9.11.2 Vergunningen

Wanneer een gemeente een activiteit in of rond een Natura 2000-gebied wil uitvoeren, en deze activiteit zou de kwaliteit van het gebied kunnen verslechteren, dan moet de gemeente contact opnemen met de provincie en een vergunningsprocedure beginnen.

Habitattoets

De provincie zal alleen een vergunning verlenen als met zekerheid vast is komen te staan dat er geen aantasting van de natuurlijke kenmerken van het gebied zal optreden. Dit betekent dat alle activiteiten die in en rondom het Natura 2000-gebied plaatsvinden of gaan plaatsvinden, getoetst moeten worden met de habitattoets. Deze zogenaamde habitattoets meet het effect van de activiteit op de instandhouding van de natuurwaarden.

Externe werking

Een gemeente die geen Natura 2000-gebieden binnen het eigen gemeentelijk grondgebied heeft, zal mogelijk wel rekening moeten houden met Natura 2000-gebieden in de buurgemeente. Het kan ook voorkomen dat zo'n Natura 2000-gebied in de buurprovincie ligt. Het is bijvoorbeeld verboden een beschermd meertje in een Natura 2000-gebied leeg te pompen. Het betekent ook dat het verboden is om op een kilometer afstand van dat meertje grondwater te onttrekken, indien dat tot gevolg heeft dat het meertje leegloopt. Dit laatste wordt externe werking genoemd.

9.12 Ruimtelijk beleid

9.12.1 Wet ruimtelijke ordening

Op 1 juli 2008 is de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro)¹⁶ in werking getreden. Op grond van deze wet hebben ook de provincie en de gemeente elk hun taak om de in Nederland beschikbare ruimte zo goed

mogelijk onderling op elkaar af te stemmen. De nationale overheid legt vooraf vast aan welke nationale kaders ruimtelijke plannen moeten voldoen in Algemene Maatregelen van Bestuur. Twee AMvB's zijn op 1 juli 2008 in werking getreden. Het Besluit op de ruimtelijke ordening (Bro)¹⁷ en het Invoeringsbesluit Wet ruimtelijke ordening¹⁸. De AMvB Ruimte zal naar verwachting in 2010 in werking treden.

Provincies stellen binnen deze kaders eigen structuurvisies en verordeningen op. In AMvB's en provinciale verordeningen kunnen eisen worden opgenomen waaraan de instrumenten van gemeenten, namelijk de bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen, moeten voldoen.

9.12.2 Structuurvisie

Een structuurvisie is een ruimtelijke visie op de leefomgeving voor de middellange en lange termijn waarin de hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling en de hoofdzaken van het te voeren beleid zijn aangegeven. Daarnaast is de gemeenteraad verplicht om in een structuurvisie aan te geven op welke wijze de voorgenomen ontwikkeling zal worden gerealiseerd. Bij een structuurvisie moet worden aangegeven op welke wijze burgers en maatschappelijke organisaties bij de voorbereiding daarvan zijn betrokken.

Tegen een structuurvisie kan geen bezwaar en beroep worden ingesteld. Als burgers of maatschappelijke organisaties invloed willen uitoefenen op de inhoud van een structuurvisie, zullen zij in een vroeg stadium hun wensen moeten uiten richting gemeente.

9.12.3 Bestemmingsplan

Een bestemmingsplan is een beleidsdocument dat de ruimtelijke ordening bepaalt. Een bestemmingsplan geeft de "bestemming" van een gebied aan. Het is een belangrijk ruimtelijk plan, omdat het gebruik van de ruimte en de bouwmogelijkheden op gemeentelijk niveau juridisch bindend is vastgelegd.

Met invoering van de nieuwe Wro dienen bestemmingsplannen voortaan niet alleen voor

¹⁶ Wet van 20 oktober 2006, houdende nieuwe regels omtrent de ruimtelijke ordening

¹⁷ Besluit van 21 april 2008 tot uitvoering van de Wet ruimtelijke ordening (Besluit ruimtelijke ordening),

¹⁸ Besluit van 25 april 2008, houdende wijzigingen van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met de invoering van de Wet ruimtelijke ordening

het buitengebied, maar ook voor het gebied binnen de bebouwde kom te worden vastgesteld.

Ook onder de nieuwe Wro is het mogelijk om van het bestemmingsplan af te wijken. De bevoegdheid van burgemeester en wethouders om ontheffing c.q. vrijstelling van het bestemmingsplan te verlenen, is ten opzichte van de oude Wro beperkt. Indien het niet mogelijk is om via een ontheffing van het bestemmingsplan af te wijken, kan worden gekozen voor een bestemmingsplanherziening of een projectbesluit. De projectbesluit-bevoegdheid berust bij de gemeenteraad, maar de wet biedt de mogelijkheid deze bevoegdheid te delegeren aan burgemeester en wethouders.

De bestemmingsplannen en andere planologische besluiten dienen vanaf op 1 juli 2009 digitaal te worden gemaakt en beschikbaar te worden gesteld. Tot 1 juli 2009 blijven het digitale en het analoge plan naast elkaar bestaan. Na 1 juli 2009 is het digitale bestemmingsplan het enige rechtsgeldige plan. Met de invoering van de nieuwe Wro zal een overgangstermijn van vijf jaar worden opgenomen voor het actualiseren van bestemmingsplannen. Op 1 juli 2013 moeten er voor het gehele grondgebied van de gemeente up-to-date bestemmingsplannen gelden.

9.12.4 Beheersverordening

De gemeenteraad kan voor delen van het gemeentelijke grondgebied waar geen ruimtelijke ontwikkeling wordt voorzien in plaats van een bestemmingsplan een beheersverordening vaststellen. Ook een beheersverordening moet elke tien jaar worden geactualiseerd op straffe van een boete. In de beheersverordening moet het beheer van het betreffende grondgebied overeenkomstig het bestaande gebruik worden geregeld. Onder de voorwaarde dat 'er geen ruimtelijke ontwikkeling wordt voorzien' moet worden verstaan dat geen ruimtelijk relevante veranderingen in het planologisch toegestane gebruik van gronden, opstallen alsmede bouwkundige wijzigingen van bouwwerken worden voorzien. De structuurvisie van de gemeente geeft daartoe al een duidelijke indicatie.

9.12.5 Projectbesluit

Ook onder de nieuwe Wro is het mogelijk om af te wijken van het bestemmingsplan. Daartoe

biedt de Wro de mogelijkheid om ontheffingen (lees vrijstellingen) te verlenen en projectbesluiten vast te stellen. Met een projectbesluit wordt geen vrijstelling verleend van het bestemmingsplan, het projectbesluit komt in de plaats van een gedeelte van het bestemmingsplan.

De voorbereidingsfase van een projectbesluit komt overeen met die van het bestemmingsplan. Er geldt een meldingsplicht, een verplichting tot bestuurlijk overleg en een verantwoordingsplicht over de wijze waarop burgers en maatschappelijke organisaties bij de voorbereiding zijn betrokken. Volstaan wordt met een verwijzing naar hetgeen daarover is opgemerkt bij het bestemmingsplan.

9.13 Omgevingsvergunning

De overheid werkt aan het instellen van een omgevingsvergunning¹⁹. Deze zou begin 2009 in werking moeten gaan. Vanaf dan kunnen burgers voor alle vergunningen voor wonen, ruimte, milieu, monumenten en natuur bij één loket terecht met één aanvraagformulier. Dit loket zal de gemeente zijn. Ook de vergunning Natuurbeschermingswet 1998 voor locatiegebonden activiteiten zal onder de omgevingsvergunning gaan vallen. Wat dit precies gaat betekenen is nog niet helemaal bekend. Gemeenten zullen in ieder geval een grotere rol gaan spelen bij de vergunningverlening Natuurbeschermingswet 1998.

¹⁹ Wetsvoorstel algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

LITERATUUR

Aanbevelingen voor een gemeentelijk welzijnsbeleid voor dieren. A. den Uyl (samenst./red.) en J. Dobbe et al (red.) , Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Den Haag, 1993

De gemeente bestuurlijk verkend. K.J. Lok. Uitgeverij LEMMA, Utrecht 2002

De gemeente. Instituut voor publiek en politiek. Amsterdam, 2003

Dierenwelzijn in de gemeente; het juridisch kader. A.J. h. Smallenbroek en E.C.M. Smits (samenst./red.) SGB0, Onderzoeks- en adviesbureau van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, i.o.v. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Den Haag, 2003

Doen pijn en angst een gehaakte en gedrilde karper lijden? F.J. Verheijen, R.J.A. Buwalda. Rijksuniversiteit Utrecht, vakgroep Vergelijkende Fysiologie, Utrecht 1988

Eén jaar Flora- en faunawet, een kritische rapportage. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Den Haag 2003

Een leven lang goed gezelschap: empirisch onderzoek naar de betekenis van gezelschapsdieren voor de kwaliteit van leven van ouderen. J.M.P. Enders-Slegers, Universiteit Utrecht, 2000

Handboek Zwerfkatten- en kittenopvang. R. Hamелеers, Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Den Haag, 2003.

Hondenbeten in perspectief, Een evaluatie van de RAD en aanbevelingen voor het terugdringen van bijtincidenten. Rapport van de Commissie van Wijzen ingesteld door de minister van LNV, 8 mei 2008.

Organisatie van gemeenten en provincies. H. Dijkgraaf. Uitgeverij LEMMA, Utrecht 2002

Rampenplan Gemeente Enschede. 1 maart 2005

Tien jaar Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (Voorgeschiedenis, ontwikkeling en huidige stand van zaken). Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Den Haag 2003